

BMS001001441
E70-084
Grize Literatur

WELT

E70-084

HEBULLA

D 7a

WEG

Weggeboekt;

HET GAAT NIET GOED

E70-084

D 7a
WEG
D 3
D 4
331.1
321.1

312.3

Dr. E. BOEKMANSTICHTING
AMSTERDAM

**MET HET BOEK
MET DE LEZER
MET DE UITGEVER
MET DE SCHRIJVER**

331.1
321.1
312.3

1970

uitgave: Vereniging van Letterkundigen/Actiecomité 'Schrijversprotest'

gedrukt op de pers van
de Nederlandse Federatie van Beroepsverenigingen van Kunstenaars

Presentielijst

Duidelijk schrijven!

George M

~~Roos~~ Roos

Aya Tikh

H. Benay

Ed. Visser

W. Hoornik

W. M. Jaas

Mrs. Oubing

Margullmet

Eva Hoornik

W. J. P. (Vogelaar)

Jaap ter blaas

J. P. K. K. K.

W. K. K.

Sari Reis

Geen geleus

C. B. K. K.

RA. Cornets de frost

Bizz y Sara m ay

theas de briel

R. K. K. K.

D. A. K. K.

Arie van der Saan

Bert 'chir' lud

Jaeska Zppich

Alf. K. K.

K. K. K.

And. Paven guesaj

Presidentariegros

Direktiefg Seluzoen

Anni Schmidt

Jan Banes

Mia Kope!

~~Bruin~~
~~de Korte~~

~~Jan Gehandte~~

~~de Korte~~

Roel van der

kom Haa adema

~~de Korte~~

Margolis Heijena

~~de Korte~~

Amiethorntyk

(AO'S-GRAVESANDE-VARA)

Marie-Sophie Rothvink

AMNS HELMER

Andri Kuyten

Tzetske Wellinga

Spe n ferkel

Herbert Leupen

Terke Evenhuis

H. PLATTEEL

Dr. P. de Vries

f. Camm; St

SCHRIJVERS

Van de 227 auteurs die in 1970 om een uitkering van het Fonds voor de Letteren hebben verzocht, hebben er 151 gegevens omtrent hun inkomen verstrekt.

31 % had in 1968 een inkomen van minder dan f 6.000

52 % een inkomen van minder dan f 10.000

36 % een inkomen tussen f 10.000 en f 20.000

De laatste categorie had overwegend inkomsten uit ander dan letterkundig werk. Bijna de helft van deze categorie had vaste inkomsten uit een betrekking.

LEZERS

29 van de 100 Nederlanders lezen nooit een boek.

71 van de 100 Nederlanders lezen gemiddeld vier uur per week een boek.

97 van de 100 Nederlanders lezen gemiddeld vier uur per week een krant.

26 van de 100 Nederlanders kopen nooit een boek.

71 van de 100 Nederlanders kopen minstens éénmaal per jaar een boek.

25 tot 30 van de 100 Nederlanders kopen nooit en lezen nooit een boek.

7 van de 100 Nederlanders bezitten geen enkel boek.

30 van de 100 Nederlanders lenen boeken uit bibliotheken.

9 van de 100 Nederlanders zijn intensieve lezers.

31 van de 100 Nederlanders zijn geregelde lezers.

31 van de 100 Nederlanders zijn ongeregelde lezers.

29 van de 100 Nederlanders lezen nooit.

(gegevens ontleend aan een enquête onder de Nederlandse Bevolking ouder dan 15 jaar, in 1968 gehouden door het Nederlands Centrum voor Marketing Analyse, ten behoeve van de Stichting Speurwerk betreffende het Boek).

SCHRIJVERS

In het voetspoor van provo's, studenten, beeldende kunstenaars, kwekelingen, notenkraakers en tomaatwerpers zijn nu ook de schrijvers getreden. Ze zijn eindelijk tot het besluit gekomen zich niet langer te laten ringeloren door overheid, bibliotheekwezen en uitgevers. Een cleane ontvreemding van bibliotheekboeken en een eerste ontmoeting met minister Klompé zijn de eerste tekenen van dat ontwaken geweest. Het is te hopen dat er nog vele zullen volgen, en dat hun eisen niet in ezelsoren zullen verdwijnen. Want dat een auteur een vergoeding

krijgt wanneer lezers geen kopers, maar alleen leners zijn, spreekt natuurlijk vanzelf. Net zoals het feit dat een fonds voor de letteren door de schrijvers zelf wordt beheerd en dat er dan iets inzit om te beheren. De twee miljoen die ze vragen is heus niet zoveel. Maar vooral tegenover de uitgevers moeten de schrijvers laten zien wat ze waard zijn. De dagelijks verdergaande concentratie van boekmakers in ons land neemt veront- rustende vormen aan. Het ontbreken van goede propa- ganda voor het goede boek draagt verder bij tot nivelle- ring van de leesgewoonten. En waar die propaganda er wel is, zoals in het kader van de boe- kenclubs, worden de schrijvers gedupeerd door de terug- schroefing van hun royalties tot een lachwekkend mini- mum. Het is niet alleen in hun eigen belang dat de schrijvers nu besloten hebben tot actie over te gaan. In een land waar schrijvers slacht- offers worden is het werkelijk aantal slachtoffers altijd on- noemelijk veel groter dan het aantal schrijvers.

INHOUD

- 8 Het gaat niet goed
- 11 Vele kleintjes maken 1 duffe grote
- 14 Overzicht fuseringen uitgeverijen in Nederland
- 17 Interview met P.Hagers, adjunct-directeur van Uitgeversmaatschappij A.W.Bruna & Zoon, Utrecht
- 21 Martin van Amerongen: Jeroen Brouwers over een kleine uitgeverij in de verdrukking
- 27 De gemillimeterde auteur
- 29 Uitgevers versus auteurs ?
- 34 Mr.H.R.W.Gokkel: Schrijversprotest kwam niet onverwachts
- 43 Ernst van Altena: Als een onzindelijke mankoot door de begroting van CRM
- 48 Ernst van Altena & Sybren Polet: Subsidie voor boek kost wellicht een atoomduikboot (cultuurpolitieke achtergronden van de schrijversactie).
- 54 Wat is het Fonds voor de Letteren ?
- 57 K.L.Poll: Over de vraag welke schrijvers een uitkering krijgen, welke niet en waarom
- 61 Wat moet het Fonds ?

HET GAAT NIET GOED

Dit informatieboekje werd samengesteld uit ernstige ongerustheid over wat men 'de leessituatie in Nederland' zou kunnen noemen. De Nederlandse schrijvers zijn het afgelopen jaar in het nieuws geweest. Zij pleitten voor betere honoraria bij de uitgevers, voor verhoging van de subsidie aan het Fonds voor de Letteren en voor het invoeren van het zogenaamde 'leengeld'. Daaruit zou men de conclusie kunnen trekken dat het hier alleen maar om een soort loonstrijd zou gaan. Verre van dat. De leessituatie in Nederland speelde zich tot voor kort in een culturele sfeer af. Uitgeverij, boekhandel en lezerspubliek waren in de eerste plaats partners in een overdracht van culturele goederen. Die culturele sfeer heeft tot achterblijving van uitgeverij en boekhandel geleid op het gebied van een efficiënte bedrijfsvoering. Die achterstand wordt op dit moment in snel tempo ingehaald. Over de manier waarop dat gebeurt maken wij ons zorgen. Evenals de krantenbedrijven zijn uitgeverijen commerciële ondernemingen, die 'met hun tijd mee moeten gaan'. Dat betekent fuseren of samenwerken op technisch gebied, 'met behoud van eigen zelfstandigheid'. Maar dat behoud van eigen zelfstandigheid kon bij een verdoorgevoerde fusering van uitgeverijen, berekend op een zo hoog mogelijke omloopsnelheid van de boeken wel eens ernstig in de verdrukking komen. Het wordt voor kleine uitgevers steeds moeilijker om zich te handhaven tegen boekenreuzen als de VNU of Elsevier die

over eigen drukkerijen, boekhandels, colportage-systemen, boekenclubs e.d. beschikken, die met veel grotere oplagen en dus met lagere prijzen kunnen werken dan de kleinere uitgeverijen. Daarbij komt nog dat zich een nieuwe markt aan het ontwikkelen is op het gebied van de z.g. audio-visuele media (televisie-cassettes e.d.). De VNU heeft hiertoe reeds samen met Thijs Chanowski Productions een aparte NV opgericht.

Evenals op het gebied van de dagblad-concentraties dreigt ook de variatie van het aanbod op de boekenmarkt te verschromelen. Een algehele nivellering en toenemende eenvormigheid in het boeken-aanbod is ons inziens een even ernstige zaak als de milieu-verontreiniging.

Er zijn mensen die dit allemaal sterk overdreven vinden en zeggen dat het zo'n vaart niet zal lopen. Laten die mensen bedenken dat zij dat een aantal jaren geleden ook van de situatie in de perswereld hebben gezegd en dat het daar nu eigenlijk al te laat is.

Meer en meer worden wij met de vraag geconfronteerd of men een van de pijlers van onze maatschappij: de vrijheid van meningsuiting (maar vooral de mogelijkheid daartoe) niet in gevaar brengt als men deze sectoren niet geheel of gedeeltelijk uit wat men zo mooi noemt 'het vrije spel der economische krachten' licht.

Met andere woorden: moet men bij een situatie waarin de vraag veel minder sterk stijgt dan het aanbod, het aanbod beperken? Moet men een boek behandelen als een wasmiddel?

Loopt men dan niet sterk het gevaar dat de inhoud van een boek, alvorens uitgegeven te worden, op zijn commerciële merites wordt bekeken, zodat de wat moeilijker literatuur en de boeken van debutanten, waar de risico-factor voor de uitgever groot is, het slachtoffer dreigen te worden? Toch streeft deze maatschappij via het onderwijs naar een zo goed mogelijk onderricht in de Nederlandse taal omdat goed taalgebruik net als spierkracht een economische factor is. De schrijvers spelen bij de ontwikkeling en de hantering van die taal een belangrijke rol. Blijkens literatuur-onderricht op middelbare scholen en universiteiten denkt men daar tenminste zo over.

Het is op zijn minst merkwaardig dat de auteur die met zijn werk de aanleiding vormt tot dat literaire onderwijs en de eerste is in de rij van schrijver - uitgever - boekhandelaar en in afgeleide vorm in die van de drukker, de binder enz. slecht tot zeer slecht gehonoreerd wordt voor zijn werk.

Officieel is de schrijver een kleine zelfstandige en zo wordt hij ook door de belasting behandeld. Maar in wezen is de schrijver die van zijn schrijven leeft of probeert te leven - en dat zijn er in Nederland maar een handjevol - praktisch gezien een werknemer, afhankelijk van zijn uitgever en van het publiek.

Zijn inkomsten zijn een percentage van de winkelprijs van ieder verkocht boek (de z.g. 'royalty'). Als hij na een jaar of langer een boek

heeft geproduceerd moet hij maar afwachten of het publiek het zal kopen. En bij de huidige fusie-ontwikkeling moet hij straks ook nog maar afwachten of de uitgever zijn manuscript wil uitgeven. Voor de schrijver in Nederland komt daar ook nog het nadeel van een klein taalgebied bij.

De Nederlandse auteurs willen met de uitgevers vaste afspraken omtrent minimum-honoraria. Zij willen wat je noemt een 'bodem in de markt' leggen, die tot nu toe geheel beheerst wordt door persoonlijke en onderling sterk afwijkende afspraken tussen uitgever en auteur. Over de hoogte (laagte) van die bodem bestaan meningsverschillen. Dat niet alle eisen van de auteurs onmiddellijk door de uitgevers te honoreren zullen zijn is waarschijnlijk. In die gevallen zal de overheid moeten bijspringen.

De overheid heeft dat ook ingezien. Er werd een Fonds voor de Letteren opgericht dat echter in verhouding tot andere subsidieposten op de begroting van CRM (toneel, orkesten) met veel te weinig geld toe moet. Ook is men tegemoet gekomen aan de eis van de schrijvers een vergoeding voor het uitlenen van hun boeken in openbare leesbibliotheken uit te keren, maar ook deze vergoeding is veel te laag om een bijdrage te kunnen leveren aan het scheppen van een behoorlijk schrijf-klimaat voor de Nederlandse schrijvers.

Het gaat niet goed met het boek. Wat kan daaraan gedaan worden? Op langere termijn: een verbetering van het onderwijs, een

nieuwe aanpak van de propaganda voor het boek. Op korte termijn: een bescherming van het boek als cultuuro goed tegen een heilloos free-enterprise systeem door het oprichten van een z.g. 'paraplui-uitgeverij' (zie blz.13) waaraan het plan van subsidie aan de lezer (zie blz.48) gekoppeld zou kunnen worden. Bovendien: een redelijke honorering van de auteur van de kant van de uitgever en een subsidiebeleid van de kant van de overheid dat de auteur in staat stelt zich zoveel mogelijk voor het schrijven vrij te maken. De auteurs hopen op de steun en sympathie van hun lezers, maar vooral op de daadwerkelijke steun van hun vertegenwoordigers in de kamer en op alle mensen die betrokken zijn bij de positie van het boek. Want zij zijn ervan overtuigd dat dit een zaak van *algemeen belang* is. Dit boekje is bedoeld om de eerste informatie aan te dragen die nodig is om de discussie over deze zaken op gang te brengen. Bovendien geeft het in verschillende artikelen richtlijnen hoe de problemen misschien opgelost kunnen worden. En verder: de lezer nog steeds heil!

De samenstellers

VELE KLEINTJES MAKEN 1 DUFFE GROTE

Fuseringen, joint-ventures, nauwe samenwerking tussen twee ondernemingen op technisch terrein. Het zijn allemaal begrippen waar het bedrijfsleven in Nederland aan gewend is geraakt. Fusies, zo betoogt men, zijn in de economische ontwikkeling onvermijdelijk.

Aan alle kanten worden wij nu echter geconfronteerd met een 'economisch denken' dat bezig is ons fysiek en psychisch leefklimaat behoorlijk te verpesten. Sommige streken van Nederland zijn door de industrie al onleefbaar gemaakt als woongebied. De overheid volgt nog steeds de politiek van 'als het kalf verdronken is dempt men de put'. Diezelfde overheid, diezelfde politici beweren dat wij in een democratie leven. Of zij ook beseffen dat wij steeds dichter bij een maatschappijvorm komen te staan die men zou kunnen omschrijven als 'dictatuur van de economie' valt te betwijfelen.

De ontwikkeling binnen de krantenwereld, met als voorlopig laatste fase het samensmelten van Algemeen Handelsblad en NRC en de broederlijke samenwerking van de Nederlandse Dagblad Unie met de Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven wat betreft het katholieke dagblad De Tijd, heeft de overheid althans te laat gezien. Of is men soms van mening dat een krantenbedrijf een even commercieel project is als een schoenenfabriek?

Uit de uitlatingen van sommige kranten-eigenaren krijgt men die indruk in ieder geval wel. Diezelfde opmerkingen horen wij nu weer wat betreft de steeds toenemende fuserings-tendens

binnen de uitgeverwereld. De volkomen gewettigde angst (o.a. van de auteurs) dat bij een steeds kleiner wordend aantal uitgevers, dat door zijn grootte zelfs op de beurs een rol gaat spelen, de commercie voorrang zal krijgen boven de inhoud van het uitgegevene (de aandeelhouders moeten immers tevreden blijven), dat de omloopsnelheid van een boek belangrijker gaat worden dan zijn inhoud en dat als eerste gevolg bepaalde categorieën boeken niet of slechts met grote moeite uitgegeven kunnen worden (experimentele literatuur, poëzie, essayistiek, 'links' georiënteerde literatuur, debuten), het is allemaal voorbarig gejammer, hysterie etc. De moeilijkheid is dat het op dit ogenblik nog niet met zekerheid valt vast te stellen wat de invloed van de fuseringen precies is, al zijn er al aspecten van de fuseringen boven komen drijven, die voor de literatuur duidelijk aanwijsbaar schadelijk zijn (zie bijvoorbeeld het artikel over de ervaringen van Jeroen Brouwers op pagina 21). Maar moet de overheid in dit geval, dat analoog is aan de kwalijke ontwikkelingen in de perswereld, weer lijdzaam toezien? Kunnen de politici weer blijven zwijgen om tenslotte als de literatuur verdronken is in de Tweede Kamer nodeloos de put te dempen met loos gepraat? Nee, zeggen wij. Niet op korte termijn ingrijpen in deze zaak betekent ons inziens dat men geen ernst maakt met het begrip democratie, vrijheid van drukpers en de mogelijkheid (en niet alleen het recht)

van iedere burger zich zo gevarieerd mogelijk te kunnen informeren. Doet men dit niet dan ontstaat er op den duur een belachelijke situatie, waarin de overheid aan de ene kant, via het Fonds voor de Letteren, de auteurs in leven houdt, maar aan de andere kant niets doet om de kwalijke ontwikkelingen binnen de uitgeverwereld aan banden te leggen. Maar het gaat niet in de eerste plaats om de auteurs, zoals het bij de krantenfuseringen niet in de eerste plaats om de journalisten gaat. Het gaat erom dat het publiek, zonder dat het er erg in heeft, steeds gelijkvormiger, cliché-matiger geïnformeerd dreigt te worden. Dat dat een vervlakking, een afstomping van het hele geestelijke klimaat in Nederland tot gevolg kan hebben hoeft weinig betoog. Er is actie nodig, niet alleen van de schrijvers, maar vooral van de volksvertegenwoordiging en het publiek om te protesteren tegen deze heilloze voortzetting van het free-enterprise-principe op terreinen waar dit slechts tot onze gezamenlijke geestelijke verarming kan leiden. Wat kunnen wij doen? Directe steun aan uitgeverijen van 'goede' literatuur is onmogelijk. De overheid zou aan z.g. concurrentie-vervalsing doen. Vanuit de schrijverswereld is daarom het volgende plan gelanceerd: Er wordt een stichting gevormd die met overheidssubsidie als kapitaal in samenwerking met iedere uitgever die daarvoor in aanmerking wenst te komen uitgaven verzorgt die op de

KUNSTENAARS BOYCOTTEN BOEKENWEEK

(Van onze verslaggever)

AMSTERDAM, 20 febr. — Het bestuur van de Nederlandse Federatie van Beroepsverenigingen van Kunstenaars heeft schriftelijk een beroep op haar leden gedaan om in geen enkele vorm medewerking te verlenen aan de komende boekenweek (3-11 april). Ook medewerking aan neutrale vormen van berichtgeving ten behoeve van de media is hierbij inbegrepen.

De federatie vraagt haar leden voorts een beroep op medewerking alleen te accepteren onder het uitdruk-

'normale' wijze niet exploiteerbaar zijn. Het spreekt vanzelf dat de uitgever zijn normale 'overhead'-kosten van ca. 20 % bij zijn calculaties mag betrekken. De winsten die eventueel uit deze gezamenlijke uitgaven van wat men de 'paraplui-uitgeverij' noemt voortvloeien komen niet in handen van particulieren (de uitgevers) maar komen het kapitaal van de stichting ten goede. Het is duidelijk dat zowel economische als artistieke controles nodig zijn. De aldus bestede overheidsgelden leiden niet tot concurrentievervalsing, maar komen de literatuur en de konsument ten goede, want door boeken binnen een dergelijke 'paraplui-uitgeverij' te produceren kan men zelf invloed uitoefenen op de prijs van

het boek.

Boeken, uitgegeven binnen deze paraplui-uitgeverij kunnen daarom een prijs krijgen, die ze als kulturele informatie voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk maken.

Uiteraard moet dit plan nader bestudeerd worden. De overheid kan er zich echter niet langer van afmaken door het plan aan de schrijvers terug te kaatsen met de opmerking dat men eerst maar eens met een volledig uitgewerkt voorstel moet komen. Daarvoor bezitten de schrijvers noch het geld, noch de deskundigheid.

Daarom moet die deskundigheid gekocht worden met een subsidie, die een praktische uitwerking van dit plan mogelijk maakt.

Ondertussen dringt de tijd. De Raad voor de Kunst, afdeling letteren, beheert een post Subsidie Boekwerken op de CRM-begroting. Hiervoor komen boeken in aanmerking die niet op de normale wijze geëxploiteerd kunnen worden.

Deze post dient onmiddellijk zo verhoogd te worden dat in afwachting van het ontstaan van de hierboven geschetste paraplui-uitgeverij de ernstigst bedreigde genres toch uitgegeven kunnen worden.

Om u een indruk te geven van de huidige stand van zaken in de uitgeverswereld volgt hieronder een overzicht van de diverse fuseringen, 'samenwerkingen' e.d.

Op het moment van publicatie zal deze lijst -helaas- al weer verouderd zijn.

ELSEVIER

Uitgeverijen:

Elsevier Nederland NV, Amsterdam
NV Uitgeversmaatschappij Agon
Elsevier, Amsterdam
waarin opgenomen uitgeverij
'Argus'
NV Uitgeverij A.Roelofs van Goor,
Amsterdam
waarin opgenomen uitgeverij
H.J.Dieben
NV Uitgeversmaatschappij
Elsevier, (filiaal) Brussel
Elsevier Sequoia NV, Brussel
Uitgeversmaatschappij C.Misset NV
Doetinchem (60 % van aandelen-
pakket)
Noord-Hollandse Uitgevers-
Maatschappij, Amsterdam
Uitgeverij Focus NV, Haarlem

Tijdschriften-uitgeverijen:

NV Uitgevers Maatschappij
'Bonaventura', Amsterdam,
waarin opgenomen NV 'Tussen de
rails'
Handelsmaatschappij Tirion NV,
Amsterdam (Joint-ventures)
Uitgeversmaatschappij
C.Misset NV, Doetinchem en deel-
nemingen behorend tot de Misset-
groep
Moormans Periodieke Pers NV,
's-Gravenhage
Verenigde Periodieke Pers NV,
's-Gravenhage
Fonorama NV, Amersfoort
Misset België NV, St.Amandsberg,
Gent, België
Centre Européen d'Information
Professionnelle (CEIP)
S.A., Tervuren, België
NV Uitgeversmaatschappij
Interventura, 's-Gravenhage

Drukkerijen:

Boom-Ruygrok NV, Haarlem
(Joint-venture)

Uitgeversmaatschappij
C.Misset NV, Doetinchem

Boekhandels:

Literair Boekhuis, Amsterdam
Van Stockum, Den Haag
Jonkers, Eindhoven
Bergmans, Tilburg
Mosmans, Den Bosch

Boekenclub:

'De Nederlandse Lezerskring'
(NV Aeropagus). Meer dan 175.000
leden.

KLUWER

Uitgeverijen:

Educaboek NV, Culemborg
NV Uitgeverij FED, Deventer
Ten Hagen NV, 's-Gravenhage
Uitgeversmaatschappij A.E.Kluwer
NV, Deventer
Van Loghum Slaterus Uitgevers-
maatschappij NV, Arnhem
NV Noordduyn en Zoon, Arnhem
NV Uitgeversmaatschappij
W.E.J.Tjeenk Willink, Zwolle
Uitgeverij Stam-Robijns NV,
Culemborg
Technische Uitgeverij Stam NV,
Culemborg
NV A.Oosthoek's Uitgeversmaat-
schappij, Utrecht
L.J.Veen's Uitgeversmaatschappij,
Amsterdam
NV Gebr.Zomer en Keunings Uit-
gevers Maatschappij, Wageningen
Uitgeversmaatschappij Gouda-Quint
Arnhem
Uitgeverij Ykema, Culemborg

Boekhandels:

De boekhandels van Stam (9)
Boekhandel Brouwer, Arnhem
Boekhandel Kemink & Zoon, Utrecht

WOLTERS-NOORDHOFF

Uitgeverijen:

De Erven P.Noordhoff, Groningen
J.B.Wolters, Groningen
gezamenlijk verantwoordelijk
voor een derde van alle school-
boekentitels in ons land

BOSCH EN KEUNING NV

Uitgeverijen:

Bosch en Keuning NV, Baarn
Uitgeverij In den Toren, Baarn
Uitgeverij Ambo, Bilthoven
Uitgeverij De Fontein, De Bilt
NV W.ten Have, Amsterdam

G.B.VAN GOOR ZONEN'S UITGEVERS-
MAATSCHAPPIJ NV

Uitgeverijen:

G.B.van Goor Zonen's Uitgevers-
maatschappij NV, Den Haag
Uitgeverij Gebrs.van Cleef,
Den Haag
W.van Hoeve, Den Haag
waarin opgenomen V.A.Kramers,
Den Haag
Manteau, Brussel
H.Meulenhoff, Amsterdam
Moussault's Uitgeverij NV,
Amsterdam
Uitgeverij H.J.Paris NV,
Amsterdam
Uitgeverij De Goudvink, Schelle
bij Antwerpen, België

Drukkerijen:

Geuze & Co, Dordrecht
Boek & Kunstdrukkerij Mouton &
Co., Den Haag;
waarin opgenomen: drukkerij
Mouton & Co., Den Haag;
Drukkerij Belinfante, Den Haag;
Uitgeverij Mouton, Den Haag;
Editions Mouton, Parijs; Carto-
grafisch Instituut Bootsma,
Den Haag; Uitgeverij De Brug-

Djam-Batan, Den Haag.

KONINKLIJKE VAN GORCUM & COMP.NV

Uitgeverijen:

Uitgeverij Van Gorcum & Comp.NV,
Assen
Dekker & van der Vegt, afdeling
uitgeverij, Nijmegen

BORN

Uitgeverijen:

NV Drukkerij en Uitgeverij v/h
H.Born, Assen
Koninklijke Drukkerij en Uit-
geverij de Erven J.J.Tijl NV,
Zwolle

DE BUSSY

Uitgeverijen:

Uitgeverij J.H.De Bussy NV,
Amsterdam
Uitgeverij G.J.A.Ruys, Amsterdam
H.J.W.Becht, Amsterdam

Drukkerijen:

Ellerman-Harms (nu De Bussy-
Ellerman NV), Amsterdam
Drukkerij v/h Firma Trapman,
Schagen (nu Drukkerijen De Bussy-
Trapman NV)

A.W.SIJTHOFF'S UITGEVERSMAAT-
SCHAPPIJ NV

Uitgeverijen:

A.W.Sijthoff's Uitgeversmaat-
schappij, Leiden
N.Samson NV, Alphen aan de Rijn

MARTINUS NIJHOFF NV

Uitgeverijen:

Erven F.Boon NV, Haarlem
Uitgeverij Scheltema & Holkema,
Amsterdam

Drukkerij:
Koninklijke Drukkerij v.d.Garde
NV, Zaltbommel

Boekhandel:
Scheltema & Holkema, Amsterdam

J.B.VAN DEN BRINK & CO.

Uitgeverijen:
J.B.van den Brink & Co., Zutphen
Uitgeverij De Tijdstroom, Lochem

Drukkerij:
N.V.Lochemse Handels- en Couran-
tendrukkerij, Lochem

KEESING

Uitgeverijen:
Keesing, Amsterdam
Broekman en De Meris, Amsterdam
waarin opgenomen De Branding
(Assimil)

VERENIGDE NEDERLANDSE UITGEVERS-
BEDRIJVEN NV (VNU)

Uitgeverijen:
NV Uitgeverij De Spaarnestad,
Haarlem
De Geïllustreerde Pers NV,
Amsterdam
Nederlandse Rotogravure Mij. NV,
Leiden
NV Tijdschriften Uitgevers Mij.,
Antwerpen
L.C.G.Malmberg NV, 's-Hertogen-
bosch
Uitgeverij Het Spectrum NV, De
Meern, Utrecht

Dagbladen:
NV Drukkerij De Tijd, Amsterdam
Brabants Dagblad NV, 's-Hertogen-
bosch
Eindhovenens Dagblad NV, Eindhoven
NV Drukkerij Het Nieuwsblad,
Tilburg

Drukkerijen:
Nederlandse Diepdruk Industrie
NV, Deventer
NV Haarlemse Diepdruk Industrie,
Haarlem
Nieuwe Drukkerij, Waarderpolder
NV Diepdrukkerij Etten, Etten-
Leur
Smeets Drukkerijen NV, Weert
Nederlandse Boekdruk Industrie
NV, 's-Hertogenbosch

Plus een groot aantal andere be-
drijven van ander karakter

UNIEBOEK

Uitgeverijen:
C.de Boer Jr., Hilversum
W.L. & J.Brusse, Hilversum
D.B.Centen, Hilversum
W.de Haan, Hilversum
C.G.Kroonder, Hilversum
G.van Saane, Hilversum
Paul Brand, Bussum
J.J.Romen & Zonen, Roermond
C.A.J.van Dishoeck, Hilversum
Fibula-Van Dishoeck, Hilversum
Teleboek NV, Bussum
Van Holkema & Warendorf, Amster-
dam
De Vrouw en haar Huis, Amsterdam

*(Deze gegevens werden ontleend
aan twee artikelen van J.N.van
Rosmalen in het blad 'De uit-
gever' van april en juni 1970).*

Directeur P.Hagers van Bruna:

UITGEVER EN SCHRIJVER SAMEN NAAR OVERHEID

"Het moet niet te veel tijd kosten. Ik wil ook weer eens een boek uitgeven."

Aan het woord is adjunct-directeur P.Hagers van de Uitgeversmaatschappij A.W.Bruna en Zoon. Het gesprek bij Bruna in de Utrechtse Brigittenstraat handelt over het conflict uitgevers-schrijvers. Hij, Hagers, is als onderhandelaar van uitgeverskant bij Jacoba Eggink thuis met het boekenbalreddende voorstel gekomen.

Waar twisten uitgevers en schrijvers precies over ?

P.Hagers: "De Vereniging van Letterkundigen (VvL) wilde niet meer praten over contracten en honorariumregels met een delegatie van de uitgevers die geen mandaat heeft. De Koninklijke Nederlandse Uitgevers Bond (KNUB) kon afspraken alleen maar adviseren aan de leden, niet opleggen. Bovendien vormde de BTW-zaak -de schrijvers willen royalty vangen over de winkelprijs plus BTW, de uitgevers willen betalen over de winkelprijs minus BTW- een complicatie. De uitgevers menen dat het royalty-principe een potverdeel principe is. Een bedrag dat als BTW naar de fiscus gaat krijgt niemand in handen en kan ook niet verdeeld worden".

Hoe liggen de zaken nu ?

"De onderhandelingsdelegatie van de KNUB heeft van een groep voor de schrijvers representatieve uitgevers schriftelijk mandaat gekregen om te onderhandelen over minimumcontracten, richtlijnen, vertalershonoraria

en andere zaken. Wij zijn werkelijk van plan om voor 1 juni tot resultaten te komen. De hete brij voor de uitgevers was de boekenweek. Daarvoor was al een halve ton kosten gemaakt."

Benadert U in dit conflict de schrijvers als kleine zelfstandigen, ondernemertjes of als werknemers ?

"Ik vind het niet billijk om ze als ondernemertjes te benaderen. Daar zijn ze als enkelingen niet voor geëquipeerd."

U vindt het juist dat de VvL aansluiting zoekt bij het Nederlands Verbond van Vakverenigingen ?

"Ik weet niet of ze dat moeten doen. Ik kan me wel voorstellen dat ze zich als schrijversbond samen sterk willen maken. Schrijvers zijn je partners, je leveranciers van immateriële grondstoffen."

Levert het conflict ook op het vlak van de individuele contacten spanningen op ?

"Dat geloof ik niet. Er is zelfs geen animose sfeer tussen de onderhandelingsdelegaties. De uitgevers waaruit de onderhandelingsdelegatie is samengesteld hanteren de minimumnormen al. De schrijvers zelf zeggen: het gaat om jullie achterban. Het omgekeerde is ook waar. Wij hebben meestal te doen met schrijvers met zoveel renommée dat zij hun eisen wel kunnen stellen. Het gaat ook om hun achterban. Onderbetalingen schijnen vooral in de kinder-

boekensector voor te komen".

Kernpunt is het mandaat van de uitgevers-delegatie van de KNUB-leden.

"De uitgeversbond is een vrijwillige organisatie. Iemand die morgen uittreedt kan overmorgen net zo uitgeven als hij gisteren deed. Wij kunnen geen bindende regels opstellen. Zolang er geen gevangenisstraf staat op niet nakomen zijn bindende regels een paskwil. Als er echt een bindende regeling voor alle 130 leden van de bond en voor alle leden van de VvL zou bestaan dan heb je een inspectie-apparaat nodig met grote volmachten en sanctie-mogelijkheden. Dat is onmogelijk. Maar de schrijvers hebben recht op een minder vrijblijvende opstelling. Vandaar het schriftelijk mandaat om te onderhandelen van de belangrijkste circa 35 uitgevers.

De VvL eist wel mandaat van uitgevers, maar heeft zelf niet de discipline om de eigen leden voor te schrijven zich aan minimumcontracten te houden ?

"Evenmin als wij. Dat neem ik ze niet kwalijk. Zij hebben ook geen volledige grip op hun achterban. Het gaat om hun en onze achterban."

Is de kwestie met nieuwe overeenkomsten uit de wereld ?

"Nee, er zit meer achter. Wij zijn ook van mening dat de financieel-economische positie van de schrijvers bedonderd is. Dat kan met de uitgeverij van nu niet worden opgelost. Het gaat

vooral om die auteurs die kwalitatief iets te bieden hebben, maar waarvoor maar een klein debiet is. Zij zitten in een bevroerde positie. Daarvoor is in de huidige uitgeverij geen oplossing te vinden omdat de honorering van de uitgevers afhankelijk is van de publieke belangstelling en niet van de kwaliteit van het geschrevene. Daarom is een van de punten het vaststellen van de wijze waarop uitgevers en schrijvers samen de overheid benaderen voor een subsidiëring van de literatuur.

Er wordt wel gesubsidiëerd, uit het Fonds van de Letteren, door de Raad voor de Kunst, additionele honoraria. Maar dit gebeurt niet zo consequent als bij andere kunstuitingen. Als u naar de schouwburg gaat en u zit voor f 7,50 op een plaats die f 40,-

kost, dan past de overheid het verschil van f 32,50 bij. Zo iets is bij boeken nog totaal niet aan de orde."

Vreest U dat literaire uitgaven zich zonder overheidssteun uit de markt gaan prijzen ?

"Dat verwacht ik. Het wordt steeds moeilijker om bij de stijgende prijzen niet rendabele werken uit te geven. Door de gestegen prijzen en de geringe oplage worden de boeken te duur. Scholieren en studenten kunnen geen f 18,- voor een roman betalen. Daarom moet je voor subsidie naar de overheid toe.

Doen de uitgevers niet te weinig aan marketing en publiciteit ?

"U vraagt nu of uitgevers pro-

fessioneel niet goed genoeg werken."

Wat de verkoopkant betreft, ja.

"Misschien hebben de uitgevers het verkopen wel niet al te best gedaan. Ik geloof toch niet dat de malaise daaraan ligt. Ik vraag me af of de harde verkoopmethoden nu wel hadden gewerkt bij de auteurs waar het hier om gaat."

Als uitgevers en schrijvers samen naar de overheid gaan treden de uitgevers dan niet weer sterk in de functie van cultuuroverdragers in plaats van in die van ondernemers ?

"Een uitgever is nooit cultureler dan zijn auteurs. Wij zijn in de eerste plaats ondernemer, maar hebben wel engagement."

Willen de uitgevers nu de schrijvers protesteren niet wat snel naar de overheid ?

"Wij zijn er niet snel mee gekomen. We komen als Jan Zak achteraan. Hoe lang geldt subsidie niet al voor alle andere takken van kunst. Er is een cultureel belang mee gemeoid. De schrijvers hebben het er ook nooit bij laten zitten. Zij hebben altijd vriendelijke acties gevoerd. Dan blijven de zaken meestal bij het oude. Alleen acties waarvan, zei Mulisch, de autoriteiten zeggen dat de doeleinden wel goed zijn, maar de middelen niet deugen, zei hij, dat zijn goede acties. Als alle schrijvers samen kregen wat het concertgebouworkest aan subsidie ontvangt dan zag de zaak er heel

wat gunstiger uit."

Ziet U een gevaar dat door concentratie bij de uitgevers de mogelijkheden voor de schrijvers beperkt worden, onder meer nu ook meer boekhandels in handen van grote uitgevers komen ?

"Ik zeg niet dat het geen bedenkelijke kanten heeft. Ik geloof niet dat het direct in het nadeel van de auteurs is. Dat kan wel het geval zijn wanneer de uitgevers hun programma's wijzigen en alleen nog maar rendabele werken uitgeven. Daarom moeten we samen naar de overheid toe."

Moeten nieuwe contracten zich niet steeds aanpassen aan de snel wijzigende marktstructuur ?

"Er bestaan al bedrijven die in plaats van 10 procent van de winkelprijs een hoger percentage over de nettoprijs berekenen. In de uitgeverij bestaat de verticale prijsbinding nog, maar het is geen wet van Meden en Perzen dat dat altijd zo zal blijven. Het boek heeft onvoldoende aandeel in de groei van het deel van de vrije bestedingsgulden van de consument. Daarin moet verbetering gebracht worden, bijvoorbeeld door het streven naar andere marktkanalen dan die van de boekhandel."

(uit: Elseviers Weekblad, 4-4-1970)

JEROEN BROUWERS OVER EEN KLEINE UITGEVERIJ IN DE VERDRUKKING

Den Haag heeft tijdenlang zitten zeuren: Die omslagen van jullie zijn veel te netjes, zet daar eens wat bloots op.

In "*De Bloem van onze Letteren*", een der verhalen uit de bundel "*Groetjes uit Brussel*" van de Belgisch/Nederlandse auteur *Jeroen Brouwers* komt als voor-naamste bijfiguur de dichter *Johannes Nergenshoven* voor. Het is een zogeheten zak van een kerel, dribbelend met 'meiderige pasjes', toegerust met een handdruk als 'een lauwe spons', aan één stuk door bonbons vretend, terwijl hij onderwijl geestige benoerendemoerdijkse grappen maakt als 'Awel zulle, hoe is het in den Bels?'

Achter de figuur van *Johannes Nergenshoven*, zo was het ingewijden na lezing spoedig duidelijk, verschool zich in werkelijkheid de Haagse dichter *Johan van Nieuwenhuizen*, chef publiciteit van het residentiële *Van Goor*-concern, een combinatie van uitgeverijen waartoe sinds een jaar of vijf ook de Belgische uitgeverij *Manteau* behoort. De merkwaardige situatie deed zich voor dat *Johan van Nieuwenhuizen* uit hoofde van zijn functie geacht werd reclame te maken voor een *Manteau*-uitgave waarin *hijzelf* belachelijk werd gemaakt. De Haagse dichter reageerde op een weinig vrolijke wijze. Hij riep dat hij het slachtoffer was geworden van 'eerroof' en dreigde zelfs met een proces. Al is het natuurlijk zover niet gekomen, toch pakte deze affaire voor *Jeroen Brouwers* minder goed uit: hij kwam per 14 februari 1970 op straat te staan zij het met een fraai getuigschrift van de uitgeverij waaraan hij jarenlang als directie-secretaris, leider van de productieafdeling en auteur zijn

beste krachten had gegeven. Als Jeroen Brouwers hieronder het verhaal vertelt van een kleine niet-commerciële uitgeverij (in casu Manteau), die zich -tot fusie gedwongen- in de loop der jaren steeds meer in de verdrukking ziet geraken van de groothandelaar in -bedrukt-papier (i.c. Van Goor), dan realiseert hij zich best dat sommigen het vermoeden zullen uiten, dat hij 'uit rancune' spreekt. Wel, rancune speelt ongetwijfeld mee, zij het dat deze rancune niet Manteau maar Van Goor geldt, Van Goor die hij onverschilligheid en liefdeloosheid ten aanzien van het literaire bedrijf verwijt. Maar van Manteau -ook nu nog de uitgeverij van de auteur Brouwers- noch van de beheerder van het bedrijf, mevrouw Angèle Manteau wenst hij één kwaad woord te spreken: *Dat is een proper persoon, zij heeft nu al een jaar of dertig alles gedaan om de Vlaamse literatuur te propageren, wat zoals bekend verre van makkelijk is in dit land dat nu eenmaal niet opgestoten is in de vaart der volkeren. Zij heeft verschillende boeken van Boon uitgegeven, zij is gekomen met het eerste boek van Claus, de Metsiers, zij heeft het verzameld werk van Teirlinck op de markt gebracht, zij heeft Lampo in haar fonds opgenomen. Waarmee aantoonbaar is dat zij altijd een goede neus voor literatuur heeft gehad en met die goede neus altijd de goede dingen heeft geroken.*

Jeroen Brouwers woont in een oude boerderij in het, onder de schaduwen van Brussel gelegen, *Vosseme*, een vlaamstalig dorpje, gezegend met een authentieke onder Gods wijde hemel brevierende pastoor. Brouwers' werk-kamer is sober gemeubileerd, het meters hoog opgeslagen leesvoer dempt de conversatie, de enige wandversiering bestaat uit een tableau met de tekst '*In dank aan OLV Ter Muren voor de genezing van mijn echtgenoot*' -door hem persoonlijk geroofd van een nabijgelegen kerkhof. Op het bureau liggen zijn '*Groetjes uit Brussel*', zijn verhalenbundel '*De Torteltuin*' en zijn, met de Vijverbergprijs bekroonde roman '*Joris Ockeloen en het wachten*'.

PIED A TERRE

En Brouwers beschrijft hoe de uitgeverij Manteau -in het Belgische literaire leven een plaats innemend die in Nederland vergelijkbaar is met de uitgeverij De Bezige Bij- eind 1964 werd benaderd door de *Uitg. Mij. G. B. van Goor Zonen N.V.*, te Den Haag, een maatschappij die toen naast Van Goor ook de uitgeverijen *De Boekerij*, *Van Hoeve*, *Kramer en H. Meulenhoff* (niet te verwarren met Meulenhoff Nederland N.V.) omvatte. Van Goor en Manteau besloten tot fusie, Van Goor om pied à terre in België te krijgen, Manteau om pied à terre te krijgen in het Noordnederlands taalgebied. 'De uitgeverijen,' aldus Brouwers, 'zouden hun zelfstandigheid behouden. Maar dat dit niet meer dan theorie was bleek

in 1967, toen Van Goor een brief aan Manteau schreef, waarin werd meegedeeld, dat mevrouw Manteau de distributie in België werd ontnomen, zelfs ten aanzien van haar eigen boeken. Haar functie werd overgenomen door de directeur van de Goudvink, een firma in Schelle bij Antwerpen. Deze directeur is ene *Stappaerts*, een niet-proper persoon, die niet alleen niets van literatuur afweet, maar daar zelfs prat op gaat, omdat hij er dan -zoals hij zelf zegt- *onbevooroordeelder* tegenover zou staan en deze literatuur zou kunnen verkopen als boter of nylonkousen. Enfin, de Manteau-titels interesseerden hem zichtbaar minder dan de Bolke de Beer's van Van Goor en de woordenboeken van Kramer. De laatste verkoopcijfers die ik heb gezien, die van november-december 1969, lagen dan ook gemiddeld 300 exemplaren per titel lager dan de verkoopcijfers van november-december 1968, toen mevrouw Manteau nog zelf met de distributie was belast'. Maar nóg verontrustender verging het de Manteau-titels in het Nederlands afzetgebied, bestreken door de N.V.Co-Libri -de beoorden-Moerdijkse verkooporganisatie van de Van Goor-groep. 'Hier was de leiding in handen gegeven van ene meneer *Detiger*', vertelt Brouwers, 'en die meneer Detiger begon ook al te vertellen, dat hij niets van literatuur afwist. Onder zijn supervisie ressorteerde het team vertegenwoordigers die Nederland districtsgewijs afwerkten, met het hele repertoire van de hele Van Goor-groep in hun tas. Mevrouw Manteau heeft daar krachtig tegen geprotesteerd,

omdat ook die vertegenwoordigers niets van literatuur afweten en het is nu eenmaal gemakkelijker om populaire oorlogsboeken te verkopen, dan de nieuwe roman van Ruyslinck!.

Hoe dat in de praktijk uitpakt heeft Jeroen Brouwers enigszins emotioneel, maar doeltreffend beschreven in een brief aan *Jacoba Eggink*, secretaresse van de Nederlandse Vereniging van Letterkundigen. Een citaat: 'In de Van Goor-groep zitten, behalve Van Goor -kinderboeken, schoolboeken, woordenboeken- ook H.Meulenhoff -slechte stuff, keukenmeidenromannetjes over meisjes die per ongeluk hoertje zijn geworden en zo- *De Boekerij Baarn -nulachtviijftien, honden-wiltgijeeuwigleven*, sensatie, oorlogspornografie ... boeken-rotzooi, al deze fondsen, die de Van Goor-vertegenwoordiger verkoopt als zoete broodjes; hij hoeft er niet veel moeite voor te doen, hij hoeft er geen uitputtende verhalen over op te hangen, dit in tegenstelling tot de boeken van Manteau, literatuur van klasse, die hij óók in zijn tas heeft. En wat gebeurt? Na *Bolke de Beer en Dorus Das op reis*, 8-ste druk, na *Lola, het meisje uit de Sloppen*, na *Een Vietnamsoldaat Klaagt aan*, en na nog vele andere zaken die met literatuur zoveel uitstaande hebben als een koe met perenplukken, komt ook het ansichtkaartenboek '*over liefde, literatuur en dood*' (oejoei, da's wat anders !) uit de tas en wat zegt de vertegenwoordiger: '*Dit is literair gezijsk, beste vrind dat kun je zeker niet gebruiken?* Ik lieg niet, ik heb de getuigenissen van boekhandelaren in

GESPREK VASTGELOPEN

Uitgevers vinden eisen schrijvers te hoog

J. BERNLEF:

„Zaak nu weer
op scherp”

ligt moet blijken uit een onderzoek dat door de Raad voor de Kunst zal worden opgezet met behulp van een bureau voor marktonderzoek. Dit onderzoek naar de sociaal-economische positie van de Nederlandse schrijver kan eind september resultaten opleveren.

Breda, Almelo, Nijmegen, die mij deze gang van zaken persoonlijk hebben verteld”.

MERIDIAAN

Het resultaat ligt voor de hand; een ondermaatse afzet van de Manteau-uitgaven in het algemeen en van haar exclusieve, onder redactie van Julien Weverbergh staande, *Meridiaan-reeks* (met werken van Herman J. Claes, Enno Develing, Peter Andriesse, Daniël Roberechts, Walter van der Broeck, Wim Hazeu, Adriaan Venema, Jeroen Brouwers en Julien Weverbergh) in het bijzonder. Brouwers: 'Op 6 januari jongstleden tijdens Weverbergh en ik naar Den Haag om de nieuwe Manteau-boeken aan te bieden, ik het gewone fonds, Weverbergh zijn Meridiaan-reeks. Wij kwamen

daar te zitten aan een tafel met vertegenwoordigers. Toen het mijn beurt was om te praten heb ik speciaal op de hoofdvertegenwoordiger, *Middelink*, gelet. Wel, die toonde niet in het minst interesse. Hij stelde geen enkele vraag, hij snoot eens z'n neus, hij ving eens een vlieg. Daar bleef het bij. Later, in de auto terug naar huis, zei Weverbergh: *Zeg, die Middelink, waarom zit die man daar eigenlijk?*' Het toeval wilde dat wij op 8 januari wéér in Den Haag moesten zijn, dit keer voor een protestvergadering van enkele Manteau-auteurs, die de gang van zaken bij Van Goor ook weinig bevielen. Ik zei tegen die verkoopleider Detiger: *'Als ik op de verkoopvergadering zie hoe weinig meneer Middelink in ons fonds geïnteresseerd is, dan kom*

ik tot de conclusie, dat uw mannen niet competent zijn'. Na de vergadering gingen wij Den Haag in; Weverbergh zocht een bepaald boek, waarvoor wij in het totaal vijf zaken langs zijn geweest. Wel, in al deze vijf zaken lag geen één Manteau-boek, niet in de etalage, niet op tafel, niet in de rekken, niet op de toonbank en niet onder de toonbank. Terug in Brussel vertelde ik dat aan mevrouw Manteau, die onmiddellijk boos Den Haag opbelde, waarom haar boeken daar nergens werden verkocht. Maar 'dat was een leugen', zei Detiger'.

De Manteau-auteurs, althans een aantal hunner, zijn over deze gang van zaken dermate ontstemd, dat er vrij serieuze plannen worden gesmeed om te komen tot een coöperatieve uitgeverij, naar het model van de Amsterdamse Bezige Bij. Bovendien wordt in deze kringen de wenselijkheid van een demonstratieve bezetting van de Brusselse Manteau-burelen overwogen. Brouwers wil er niets over zeggen; hij vindt het so-wie-so onaangenaam, dat hij zijn gewezen broodheer middels dit vraaggesprek en deze wijze in de openbaarheid moet brengen. Brouwers vat samen, hoeveel er in de loop der laatste jaren is overgebleven van de zogenaamde zelfstandigheid van Manteau binnen het Van Goor-concern, nu de Belgische uitgeverij systematisch de verkoop, de productie, en de publiciteit van haar eigen boeken is ontnomen. 'De verkoop', zegt Brouwers, is nu duidelijk daar hoeven we het niet meer over te hebben. De productie is ook in handen van

Den Haag gekomen, waardoor wij ons maar hebben te schikken in het lettertype, in de prijs en in de dikte van het boek. Hetzelfde geldt voor de publiciteit: die wordt volkomen door die publiciteitsmeneer Van Nieuwenhuizen verzorgd via advertenties, aanbiedingsfoldertjes etc., waar wij dan wel af en toe de tekstjes voor mochten schrijven, waarin dan naderhand driftig bleek te zijn geschrapt.' Zelfs strekte men, aldus Brouwers, de schennende hand uit naar uiterlijk en inhoud van de eens zo aristocratische Manteau-uitgaven: 'Den Haag heeft tijden lang zitten zeuren: die omslagen van jullie, die zijn veel te netjes, zet daar eens wat bloots op. Welnu, zie hier de nieuwe Ruyslinck met een blote kerel en zie hier de nieuwste Sagan met een blote meid op de omslag. Op een zekere dag kwam op ons kantoor in Brussel een manuscript binnen van Gérard Kreuger, de man die eens heeft beweerd dat Jan Cremer het manuscript van zijn boek van hem heeft gestolen. Dit manuscript werd vergezeld door een opgewonden brief van de directeur van Van Goor, P.A.F. van Veen: 'Ja, als u dit boek zou uitgeven, dat zou gegarandeerd een verkoopsucces zijn, want die man heeft onlangs een inbraak gepleegd en staat in Holland midden in de publiciteit.' Nou, je kon aan dat manuscript al ruiken dat het modder was, laat staan als je het las: voornamelijk geroddel en geklets. Zodat Kreuger het geschrevene terugkreeg, met het gebruikelijke briefje 'dat het niet in het kader van ons fonds paste.' Vervolgens kregen wij

een boos briefje van Kreuger: 'Meneer Stappaerts, de Van Goor-verspreider in België, had hem verzeerd, dat zijn boek bij Manteau zou worden uitgegeven. Dat is natuurlijk nooit gebeurd, maar het toont wel aan welke kant Van Goor Manteau graag uit zag gaan'.

Jeroen Brouwers rommelt in een ordner met correspondentie en produceert een handgeschreven, op het schutblad van W.F.Hermans 'Paranoia' vereeuwigd, schrijven van de Amsterdamse uitgever G.A.van Oorscot, waarin deze het volgende constateert:

'Manteau in een crisis. Mevrouw Manteau of de uitgeverij. Ik hoop voor beiden, dat het van voorbijgaande aard is. Het zou nodig zijn, dat een zevental uitgeverijen van litterair niveau (ik kan ze je stuk voor stuk noemen) zich tot één uitgeverij zouden samenvoegen. Anders gaat binnen pak weg 5 à 8 jaar iedere zaak afzonderlijk naar de bliksem (Behalve mijn zaak, die het door zijn titels wel zal uithouden tegen de concerns). Ik zou van die Verenigde Uitgeverij nog voor een paar jaar directeur willen zijn. Als de uitgevers hier bedoeld begrijpen wat er op het spel staat -de onafhankelijkheid van de schrijver op de eerste plaats- zouden ze snel proberen een vuist te maken. Maar ze zullen het wel niet doen want ze vinden zichzelf hele beste, zo niet dé beste uitgevers. De schrijvers begrijpen ook geen reet van de ontwikkeling, die gaande is. Ze bekommeren zich alleen om hun eigen boekjes, verder met cou-ranten, radio en televisie,

geven schijt-interviews van zich af, laten zich fotograferen, en scharen zich achter Fidel, Ho, Mao en hangen verder de heilige onfeilbare revolutionair uit. Enfin, mijn vriend Melle zegt altijd grijnzend: 'het komt nooit meer goed'.

BRUNA

Jeroen Brouwers: 'Er heeft laatst in de een of andere Nederlandse krant een interview bestaan met Van Gennep. Hij sprak over het gevaar van fusering en hij sloeg volgens mij de spijker op de kop. Hij zei: Neem een concern als *Bruna*, dat is een gevaar, omdat het een monopoliepositie in Nederland dreigt in te gaan nemen. Het is *Bruna* die uitmaakt of je in bepaalde kiosken of op bepaalde stations verkocht zal worden. Je zal zien dat je op een gegeven ogenblik de situatie krijgt, dat je met je manuscript naar *Bruna* toe moet om te vragen: willen jullie dat eens bekijken, opdat wij straks weten of jullie bereid zijn om het in jullie winkels te verkopen.'

Jeroen Brouwers, met welgemeende pathos het slotwoord uitsprekende: '*De kleine literaire uitgeverijen moeten óf zelfstandig blijven óf ten onder gaan. Maar zij moeten in géén geval fuseren. Dan moeten zij vroeg of laat doen, wat de aandeelhouders vriendelijk, doch dringend adviseren. Dan worden zij een hoer'.*

Martin van Amerongen

(uit: *Vrij Nederland*, 4-4-1970)

DE GEMILIMETERDE AUTEUR

De geschiedenis van een boek

Titel: *Het gemillimeterde hoofd*
Auteur: Gerrit Krol
Jaar van verschijnen: 1967
Uitgever: Em.Querido, Amsterdam
Prijs: f 12,90

Het gemillimeterde hoofd verscheen in een oplage van 3500 exemplaren. De productie en exploitatiekosten van het boek bedroegen 12.994,52 gulden. In die kosten zijn dan onder te brengen: zetten, drukken, binden het papier, het ontwerp van een omslag en typografie, de kosten van clichés (Krols boek is geïllustreerd), de reclame en de interne kosten van de uitgeverij. Van de totaaloplage moeten 199 present- en recensie-exemplaren afgetrokken worden. Het boek kost f 12,90 (nu; bij verschijnen was het iets goedkoper). In 1967 werden 1.928 exemplaren verkocht. In 1968 -jaar dat het boek met de prozaprijs van de gemeente Amsterdam bekroond werd, 80, in 1969 41 exemplaren (Het gaat hier om een door velen als belangrijk erkend boek). Een auteur krijgt als honorarium doorgaans een bedrag, groot tien procent van de winkelprijs. (Krijgt hij een zogenaamd onterugvorderbaar voorschot, bijvoorbeeld bij inlevering van het manuscript, dan wordt dat later van dat tien-percent-honorarium, dat zijn *royalties* zijn, afgetrokken). Gerrit Krol ontving tot 31 december 1969 in totaal voor zijn boek een honorarium van 2.442,41 gulden. Dat honorarium wordt gerekend tot de kosten van de uitgeverij. De totale kosten van het boek bedroegen dus tot 31 december 1969 15.436,93 gulden.

Wat bracht het boek aan de uitgeverij op ? Wat kwam dus via de boekhandel bij de uitgeverij binnen ? Van de winkelprijs krijgt de uitgever 60 procent; de rest is voor de boekhandelaar. De opbrengsten waren:

1967	f	13.651,60
1968	f	585,08
1969	f	286,76
Totaal	f	14.523,44

Per 31 december 1969 waren de gemaakte kosten dus f 913,14 groter dan de inkomsten. De uitgeverij speelt dus nog niet eens quitte.

Per 31 december 1969 waren van *Het gemillimeterde hoofd* nog 1252 exemplaren in voorraad. Wordt die voorraad gewoon verkocht dan zal de schrijver tenslotte voor zijn boek een totaal honorarium gekregen hebben van 4.057,49 gulden; de zuivere winst voor de uitgeverij bedraagt dan 3.515,52 gulden. Maar zover is het nog (lang) niet. Wat Gerrit Krol tot op heden voor zijn boek aan geld kreeg (het bedrag van de literaire prijs natuurlijk niet inbegrepen) is als beloning voor een werkprestatie uiteraard belachelijk laag: Een andere regeling is denkbaar (niet mogelijk): de auteur, die bijvoorbeeld een jaar aan een boek gewerkt heeft, krijgt bij inlevering van het manuscript een bedrag ineens (en later geen royalties meer). Geven we de auteur een jaarsalaris van een leraar MO dan zou hij 24.000 gulden voor zijn boek kunnen vragen. Hij verkoopt het boek dus als een schilder een schilderij, al krijgt de laatste doorgaans niet dit denkbeeldige

bedrag. Op grond van dit 'salaris' heeft een der directie leden van Querido een nieuwe kostenberekening voor Krols boek gemaakt. Hij kwam tot deze slotsom: het boek zou dan een winkelprijs krijgen van zo'n 25 gulden bij een oplage van 4000 exemplaren. En hoeveel zullen er van die 4.000 tegen die prijs worden verkocht ?

(uit: *gemillimeterde schrijversloon. Documentaire door Kees Fens en Lidy van Marissing. De Volkskrant, 28-3-1970*).

UITGEVERS VERSUS AUTEURS

Op 3 maart 1970 kwamen de delegaties uit de Koninklijke Nederlandse Uitgevers Bond (KNUB) en de Vereniging van Letterkundigen (VvL) voor de eerste keer samen. Al jarenlang was er contact geweest, maar vanuit de KNUB nooit meer dan vrijblijvend, d.w.z. iedere afspraak gemaakt in onderling overleg kon naar de leden van de KNUB slechts als een advies worden doorgespeeld. De VvL wenste aan deze vrijblijvende opstelling een eind te maken en eiste in een brief 'Aan de uitgevers in Nederland', gedateerd 10 januari 1970, onderhandelingen met de uitgevers op basis van beslissingsbevoegdheid. Onder dreiging van boycot van de Boekenweek 1970 kwam een delegatie tot stand, die van de volgende uitgevers mandaat had gekregen om op basis van bindende besluitvorming met de VvL-delegatie te onderhandelen:

Arbeiderspers/Becht-Debussy/De
Bezige Bij/Boekencentrum/Bohn/
Bosch en Keuning/In den Toren/
Ten Have/De Fontein/Bruna &
Zoon/Contact/Uitg.Mij.Elsevier/
Elsevier Publishing Company/
Agon Elsevier/Deltos Elsevier/
Roelofs van Goor/Dieben/Misset/
Focus/Van Gennep/Van Goor/De
Boekerij/Moussault/Van Hoeve/
H.Meulenhoff/Gottmer/Holland/
Keesing/Broekman en de Meris/
Heynis/Kluwer/Van Loghum/
Slaterus/Kosmos/J.M.Meulenhoff/
Nijgh & Van Ditmar/Leopold/
Universitaire Pers Rotterdam/
NVSH/Ploegsma/Querido/
Scheltema en Holkema/Scheltens
en Giltay/Stenfert Kroese/
Universitaire Pers Leiden/
Sijthoff Leiden/Unieboek/De
Boer jr./Paul Brand/Brusse/

Centen/Van Dishoeck/Fibula van Dishoeck/De Haan/Van Holkema & Warendorf/Kroonder/Van Saane/Wereldbibliotheek/Wolters-Noordhoff/Zuid-Hollandse Uitg.Mij./Forum Boekerij/Callenbach/Daamen/Centrex/IVIO/Thieme/Vermande/Zwijzen/Spruyt van Mantgem & De Does/St.Gregoriushuis.

De lijst wordt natuurlijk aanmerkelijk minder lang wanneer men de fusies en samenwerkingen in aanmerking neemt (zie pagina 14 en reken uit om hoeveel uitgevers het gaat).

AGENDA BESPREKINGEN

Op de agenda van deze besprekingen kwamen o.a. voor:
Het opstellen van een nieuw model-contract.
Het toepassen van een reeds in gezamenlijk overleg tot stand gekomen vertaal-contract.
Minimum-honorering voor auteurs.
Minimum-honorering voor vertalers.
Het instellen van een adviesraad ten einde de gewenste afwijkingen op de hierboven te treffen maatregelen mogelijk te maken.
Overleg omtrent eventueel gezamenlijke opstelling ten opzichte van subsidiemogelijkheden.

In het eerste overleg werd besloten dat de delegaties voor 1 juni 1970 op essentiële punten tot overeenstemming gekomen zouden moeten zijn.

WEDERZIJDSE VOORSTELLEN

In een volgende vergadering legde de uitgevers-delegatie haar voorstellen op tafel:

10 % minimum-royalty voor gebonden boek- en paperback
+
gekwalficeerd vertaalwerk 2½ cent per woord. Voor eenvoudige opdrachten, evenals voor goedkope uitgaven tot een prijs van f 4,- à f 5,- : 1½ cent per woord.
Beide vertaaltarieven te verhogen met een vergoeding bij herdrukken.

+
Minimum-royalty voor pockets:
5 % voor de eerste 20.000 ex.,
7½ % voor de volgende 20.000 ex.
en 10 % voor alle daarboven verkochte exemplaren.

Alhoewel deze voorgestelde minima niet meer betekenden dan een ratificatie van de bestaande toestand, onderhandelde de VvL-delegatie verder in de verwachting tot een aanvaardbaarder bodem in de markt te komen dan tot nu toe het geval was.

In volgende vergaderingen bleek echter dat de uitgevers vooral ten aanzien van de pocket- en vertaal-minima niet hoger wensden te gaan. In het mandaat van de uitgevers-delegatie zat geen enkele speling.

Op 22 april vergaderden de delegaties voor het laatst. Men besloot toen elkaar nog eens schriftelijk van elkaars voorstellen op de hoogte te brengen. In een brief van de voorzitter van de VvL, prof.dr.Garmt Stuiveling, van 24 april 1970, deelde de VvL haar minimeisen

voor het eerst officieel mede:

1. Voor uitgave van boeken in harde band of zgn. paper-backs minimum royalty 10 %, bij verkoop boven . . . . ex. 12½ %, bij verkoop boven . . . . ex. 15 %.

2. Voor pocket-books minimum royalty 7½ %, bij verkoop boven 20.000 ex. 10 %.

3. Wat de vertalers betreft, zijn de minimum eisen van de werkgroep vertalers van de Vereniging van Letterkundigen:

a. lectuur in pocketvorm: minimaal 3 cent per woord. Na 6.000 ex. een royalty van 5 %;

b. literatuur in pocketvorm: minimaal 5 cent per woord.

Royalty als onder a;
c. lectuur als gebonden boek of paperback: minimaal 4 cent per woord. Na 5.000 ex. een royalty van 3 %; na 10.000 ex. een ver-

hoging van de royalty tot 5 %.
d. literatuur als gebonden boek of paperback: minimaal 6 cent per woord; royalty als onder c. In een brief van 8 mei tenslotte brak de delegatie van de uitgevers het overleg af. Daarmee was de oude toestand hersteld.

EEN TOESTAND WAARBIJ NIEMAND GEBAAFT IS

Voor dit afbreken voerde de uitgevers delegatie het argument aan dat de VvL in plaats van te praten over minimumvoorwaarden voor al haar leden, had gepraat over normatieve vergoedingen. Uit deze opmerking bleek dat er nogal verschil van mening bestond over wat 'minimum-voorwaarden' zijn.

Ten aanzien van de pocket-honoraria voerde de uitgevers-

delegatie aan dat de toestand van de pocketmarkt verslechterd is en dat de inwilliging van de VvL-eisen tot prijsverhogingen zou leiden die de totale ineenstorting van de markt tot gevolg zou hebben.

De VvL-delegatie voerde daar tegenin, dat de uitgevers niet kikten als het over prijsverhogingen ging die een gevolg waren van stijgingen in de kosten van papier, binden, drukken e.d. maar dat men ten aanzien van het deel van de auteur, dat nota bene het enige deel is dat in de productie van het pocketboek dezelfde kwaliteit behoudt: de tekst, geen verhogingen tolereerde. De VvL-delegatie had de indruk dat de auteurs als sluitpost op de pocketbegroting gebruikt werden. Wat de vertaal-honoraria betreft. De wederzijdse voorstellen liggen nogal uiteen. Een behoorlijk overleg waarin ook van de kant van de VvL concessies niet tot de onmogelijkheden hadden behoord kon door het voortijdig afbreken van het overleg niet plaatsvinden.

De VvL-eisen waren gebaseerd op een redelijk sociaal inkomen voor een full-time vertaler. De uitgevers-delegatie was het er over eens dat de huidige tarieven (en dus in wezen de tarieven die men als minimum voorstelde) sociaal eigenlijk niet aanvaardbaar waren.

Helaas kwam het niet tot een overleg, waarbij de 'eeuwige derde': de overheid zou kunnen worden ingeschakeld om de productie van literaire vertalingen in het Nederlands, gebaseerd op een sociaal aanvaardbaar vertaalhonorarium, veilig te stellen. Het is duidelijk dat schrijvers

nog uitgevers bij de huidige situatie waarin het BOEK verkeert gebaat zijn.

De schrijvers blijven bereid om samen met de uitgevers te zoeken naar een oplossing. Zij houden echter vast aan hun eis dat een auteur op een redelijke manier gehonoreerd dient te worden voor zijn werk.

SCHRIJVERS- PROTEST KWAM NIET ONVERWACHTS

Mr. H. R. W. Gokkel

Als een boek van een auteur door een particulier wordt gekocht ontvangt de auteur daarvoor de royalty voor één exemplaar. Als door een bibliotheek een boek wordt gekocht en vervolgens tientallen malen uitgeleend ontvangt de auteur eveneens slechts de royalty voor één exemplaar. De auteurs bestempelen dit als onbillijk en wijzen erop dat de uitlening van hun werken door bibliotheken de verkoop ervan negatief kan beïnvloeden. Zij claimen dan ook een vergoeding voor de uitlening van hun boeken door bibliotheken: een uitleenrecht. Deze claim is nieuw voor Nederland maar niet voor het buitenland. Vide de regelingen in o.m. Scandinavische landen welke in dit artikel worden geïnventariseerd. Een andere zaak die de auteurs zwaar op de maag ligt is het ad libitum fotocopiëren van hun werk, waar zij geen penning wijzer van worden.

Sinds enige tijd roeren de Nederlandse schrijvers zich.

Op 13 januari 1970 kreeg minister Klompé onverwachts bezoek. Een delegatie schrijvers stapte met 350 boeken bij haar binnen. Deze boeken hadden de auteurs diezelfde dag ontvreemd uit de openbare bibliotheek en leeszaal aan de Keizersgracht te Amsterdam. Annie M.G.Schmidt hield tijdens de operatie de directeur aan de praat.

In het weekend van 7 op 9 maart j.l. werden in Den Haag en Leeuwarden bibliotheken beplakt met het zegel 'Recht op leenrecht', actie 'Schrijversprotest'.

Ook werden affiches met de tekst 'Wie hier een boek leent is een dief' aangebracht. Op 10 maart werden aan de voorzitter van de Tweede Kamer 150 dummy's aangeboden, elk bestaande uit onbeschreven papier in een boekomslag.

Vanwaar deze protestacties ?

LEENGELD, UITLEENRECHT

De bedoeling van genoemde acties is om kracht bij te zetten aan het verlangen vergoeding te ontvangen voor boeken die door openbare bibliotheken worden uitgeleend.

Het argument van de schrijvers voor een aan hen uit te keren vergoeding luidt dat zij voor een boek dat verkocht wordt aan een bibliotheek slechts eenmaal van hun uitgever royalty (een percentage van de verkoopprijs) ontvangen, terwijl datzelfde boek door de bibliotheek tientallen malen kan worden uitgeleend.

Dit schaadt de verkoop van het boek aan particulieren. De

schrijvers zijn van mening *recht* te hebben op een vergoeding, bij voorkeur gerelateerd aan het aantal uitleningen of het aantal exemplaren van hun boeken aanwezig in de openbare bibliotheken (*uitleenrecht*).

Volgens minister Klompé bestaan er geen technische bezwaren tegen het uitkeren van *leengeld* (een niet op de wet gebaseerde subsidie), maar dan zou een dergelijk leengeld voor alle boeken zonder uitzondering moeten gelden. De vraag rijst dan of ook aan niet-litteratoren een vergoeding zou moeten worden gegeven. Als tegenargument tegen het uitkeren van leengeld voerde de minister aan dat de aanwezigheid van boeken in bibliotheken de individuele aankopen zou stimuleren.

Zij hoopte zo mogelijk voor eind februari 1970 haar standpunt te bepalen.

Dat is haar niet gelukt.

Wel heeft minister Klompé nu aan het actiecomité 'Schrijversprotest' en aan het bestuur van de Vereniging van Letterkundigen schriftelijk bericht dat zij bereid is aan het Fonds voor de Letteren voor 1971 een extra bedrag als leengeld te verstrekken, dat echter zeker niet het gevraagde half miljoen zal belopen. De hoogte van het bedrag kon de minister nog niet noemen.

VOORGESCHIEDENIS

De schrijvers zijn niet direct aan het protesteren geslagen zoals tegenwoordig vaak de gewoonte is. De voorgeschiedenis van deze zaak is als volgt.

Tijdens de jaarvergadering 1961 van de Vereniging van Letterkun-

Openbare Leeszaal en Bibliotheek

**SCHRIJVERS
HEBBEN RECHT
OP LEENGELD-NU!**

**RECHT
OP
LEENGELD**

digen sprak wijlen Mr. J. van Nus, destijds directeur van het Bureau voor Muziekauteursrecht, voor het eerst over de wenselijkheid van een uitleenvergoeding. De Raad voor de Kunst, Afdeling Letteren legde de minister in november 1963 een rapport voor, het z.g. 'rapport Brummel'. Enkele conclusies uit het rapport Brummel waren: een adequate vergoeding aan de auteurs mag niet ten koste van de bibliotheken gaan. De administratieve rompslomp voor de bibliotheken moet tot een minimum beperkt blijven. De omvang van de aan de auteurs te bieden compensatie behoort te worden gerelateerd aan de mate van gebruik van hun werk (bellettrie en jeugdboeken) door de bibliotheken. De meest zuivere methode -nl. een relatie met het aantal uitleningen van

werk van levende auteurs- is theoretisch denkbaar maar administratief onmogelijk. De commissie Brummel gaf de voorkeur aan een systeem waarbij de bijdrage aan het Fonds voor de Letteren wordt gerelateerd aan het budget van de gezamenlijke bibliotheken. De commissie stelde voor dat na vaststelling van het percentage dat op het totaal budget voor literatuur wordt uitgetrokken (ongeveer 3 %) verder zou worden uitgegaan van het aantal jaren dat een boek beschikbaar is en de gemiddelde royalty van de auteur. De commissie kwam hierbij tot de slotsom dat een bedrag van f 361.000 d.w.z. ongeveer 3½ cent per uitlening aan het Fonds voor de Letteren moest worden uitgekeerd. Het rapport Brummel werd door de

letterkundigen in het algemeen met instemming ontvangen, maar er gebeurde verder niets van de zijde van het ministerie. Niet tevreden met dit gebrek aan resultaat stelde het Fonds voor de Letteren in februari 1967 een commissie uitleenrecht samen. In deze commissie zaten als leden de heren Drs.J.J.Klant, Prof.Dr.G.Stuiveling, D.van der Stoep en Dr.P.J.van Swigchem. Deze commissie heeft getracht de meest doelmatige methode van administratieve organisatie te zoeken om het door het rapport Brummel voorgestelde te kunnen verwezenlijken en heeft zich daartoe van de hulp van het Raadgevend Bureau Ir.B.W. Berenschot verzekerd.

RAPPORT BERENSCHOT

Het bezwaar tegen het rapport Brummel was dat de verdeling van de gelden geheel bij het Fonds voor de Letteren zou komen te berusten en dat de individuele retributie niet mogelijk was. Hiermee ging het verband met de oorspronkelijke reden, financiële compensatie wegens uitleningen, verloren. Het bureau Berenschot kwam tot de conclusie dat de meest efficiënte methode een systeem was van individuele retributie op basis van het aantal aangeschafte boeken per jaar per auteur. De gegevens hiervoor zou men dan uit een jaarlijkse steekproef verkrijgen. Deze retributie heeft geen rechtstreeks verband met het aantal uitleningen, maar houdt er toch indirect verband

mee. Boeken die veel worden uitgeleend, worden in grotere aantallen aangeschaft en eerder door nieuwe exemplaren vervangen. Aangezien het bedrag dat de commissie Brummel noemde (f 361.000) gebaseerd was op het prijspeil van 1963 kwam Berenschot tot een raming van ongeveer f 500.000 voor 1970.

Het rapport Berenschot werd op 9 december 1968 door het bestuur van het Fonds aan de minister van CRM overhandigd.

In een uitvoerig schrijven verzocht het Fonds de minister voldoende middelen op de rijksbegroting te brengen om het gestelde doel te verwezenlijken. Hoe is het nu met dit rapport gegaan ?

De minister zond het rapport na een gunstig advies van de afdeling Letteren van de Raad voor de Kunst door naar de afdeling bibliotheekwezen van het ministerie. Daar ligt het rapport nog steeds. Men zou bezwaren hebben vanwege de moeilijke uitvoerbaarheid van de methode die Bureau Berenschot aanbeval. Niet alle bibliotheken, zo zeï men, werken met een zelfde administratief systeem. (Dit argument is op het ogenblik nog wel steekhoudend. In 1971 echter zullen de openbare bibliotheken overgaan tot een centraal aankoopstelsel. Door verregaande centralisatie en mechanisatie zou het in principe mogelijk zijn de methode Berenschot te volgen, met dien verstande dat men nu niet meer afhankelijk is van een steekproef maar de aanschaf per auteur en per titel zonder al te veel moeite geregistreerd kan worden).

Ook de bibliotheken zelf heb-

ben met de Vereniging van Letterkundigen contact gehad. Van bibliotheekzijde bestaan geen bezwaren tegen een vergoeding aan de auteurs, mits deze vergoeding niet ten koste gaat van de subsidie aan de bibliotheken en mits de bibliotheken er geen extra administratie voor behoeven te verrichten.

METHODEN VAN VERGOEDING EN HUN BEZWAREN

Alle tot nu toe genoemde oplossingen hebben als bezwaar dat de bibliotheken er veel werkzaamheden voor moeten verrichten, waar zij door gebrek aan personeel geen gelegenheid voor hebben.

Kort samengevat zijn er 3 methoden om de vergoeding voor uitlending te innen:

1. *Leeszegelmethode*. Bij iedere uitlending wordt een leeszegel geplakt in het werk van de auteur en één op een op naam van de auteur gestelde kaart, die in de bibliotheek wordt bijgehouden. De lener betaalt de leeszegels.

Lang heeft in schrijverskring deze methode als oplossing voor ogen gestaan. De zeer grote administratieve rompslomp aan een leeszegel verbonden heeft gemaakt dat vrijwel niemand hiervan nu meer voorstander is.

Bovendien zal dit systeem een aanzienlijk aantal mensen door de hogere kosten ervan afschrikken boeken te lenen.

2. *Een heffing berekend naar het aantal publicaties dat de bibliotheek van elke auteur per jaar heeft verworven of van hem*

Acties die broodheren schrik om het hart zal doen slaan

Ook met de schrijvers is Marga nog niet klaar...

OOK met de schrijvers is Marga nog niet klaar. Zij zijn bezig echt kwaad te worden. Tot dat doel belegden zij een bijeenkomst in „Kras“ in Amsterdam en slingerden daar krasse opmerkingen de St.-Janszaal in. Onder auspiciën van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, welk genootschap, toen schrijven nog een plechtige zaak was, in keurig zwart placht te vergaderen, maar zijn leden nu in de bonstige drachten zied opdagen.

Maar sinds 1946 — Mies Bouhuys situeerde de inmiddels verstreken tijd tussen de Winterhulp en de Dolle Mina's — ligt er in een regeringsla een stuk te beschimmelen waarin om leengeld voor de auteur wordt gevraagd. Deze door Maurits Dekker en Sjoerd Leiker begonnen actie is vermoedelijk de historisch langdurige. Binnen 'n kwart eeuw hebben bijna alle acties wel een of ander effect. Die van het leengeld is nog steeds niet geëffectueerd. De dooddoener is dit keer de Auteurswet,

vanouds bekende portret van de uitgever als stijlvolle, slechts naar cultuur dorstende heer. Altijd heeft die nog wel een klusje liggen voor een scribent die van honger dreigt om te komen.

Het auditorium luisterde gefrustreerd naar dit harde geluid. Men moet er als lid van de deftige maatschappij nog aan wennen. Toch wordt dit, zo is in de St.-Janszaal beloofd, de taal waarin men in het vervolg met uitgevers wil praten. Van de boekenweek komt al niets. Immers, wat is zo'n

in bezit heeft (systeem Berenschot). Ook dit systeem noopt tot een omvangrijke administratie en is derhalve volgens mij evenmin aan te bevelen.

Bij bovenstaande beide methoden zal een verrekeningssysteem en een controleapparaat op juiste naleving moeten ontstaan.

De kosten hiervan zullen de opbrengst wellicht evenaren.

3. een bepaald percentage van het jaarlijks budget van de bibliotheken wordt in een fonds gestort (methode Brummel)

Dit is verreweg het eenvoudigste systeem. Vrijwel geen administratie en zijdelings blijft er verband met de aankopen door de bibliotheek. Hoe hoger budget, hoe groter de storting. Als deze storting via een post op de Rijksbegroting wordt opgevoerd naar rato van de

jaarlijkse stijging van het budget beschikbaar voor de openbare bibliotheken kan een en ander zeer eenvoudig verlopen.

BUITENLANDSE VOORBEELDEN

In verschillende landen is het probleem al opgelost. Laat ons bezien hoe men dat in Denemarken, Noorwegen, Zweden, Finland en W.Duitsland heeft gedaan.

DENEMARKEN

Dit was het eerste land waar een regeling tot stand kwam. Reeds in 1943 sluiten de Deense schrijversvereniging en boekverkopersorganisatie een overeenkomst waarbij wordt opgericht het Dansk Forfatterfond. Iedere particuliere leesbibliotheek zal in het vervolg 1 kroon van

iedere aangesloten lezer innen. De zo verkregen inkomsten worden gestort in het genoemde schrijversfonds, dat de gelden verdeelt over alle Deense auteurs (of hun weduwen) die zich hiertoe hebben opgegeven, en wel in verhouding tot het aantal exemplaren van hun boeken (minimaal 50), ieder jaar in de bibliotheken aanwezig. Bij een Wet tenslotte van 30 maart 1946 verhoogde de Deense staat zijn bijdrage tot de openbare bibliotheken met 5 pct. Deze 5 procent worden direct in het schrijversfonds gestort. Alleen Deense auteurs, van fiction en non-fiction, profiteren hiervan, en alleen voor *oorspronkelijke* werken, dus niet voor vertalingen en bewerkingen. De bibliotheken moesten éénmaal, aan het begin, hun hele voorraad auteursrechtelijk beschermde werken opgeven en in latere jaren zullen zij telkens de toename en afname moeten mededelen.

Voor het begrotingsjaar 1957-58 werd hiervoor door de Staat alleen een bedrag van 470.000 Kr. uitgetrokken. Door de geschetste eenvoudige wijze van inning en verdeling der gelden komt men natuurlijk wel tot een tamelijk ruwe benadering van het bedrag waartoe iedere auteur naar de nauwkeurige leeszegelmethode gerechtigd zou zijn. Er zijn in Denemarken ook wel stemmen tegen dit systeem opgegaan. De tegenstanders wijzen er op dat sommige werken maar jarenlang in de bibliotheken staan zonder één keer uitgeleend te worden, terwijl de meer populaire boeken misschien geen dag thuis zijn, en dit voor dezelfde uitleen-

vergoeding. In Zweden heeft men dan ook een verfijning op het Deense systeem aangebracht.

NOORWEGEN

Dit land volgde Denemarken op de voet. Bij een Wet van 21 december 1947 werd bepaald dat de Staat zijn bijdrage aan de gesubsidieerde bibliotheken met 5 % verhoogt. Dit komt een schrijversfonds ten goede. Ook de particuliere uitleenbibliotheken worden verplicht een bijdrage te storten. De hoogte van dit laatste bedrag moet ieder jaar door het parlement vastgesteld worden, en deze zal ten hoogste 5 % bedragen van de waarde der aangeschafte boeken. De inkomsten van het fonds komen echter niet ten goede aan de individuele auteurs. Zij worden gebruikt voor sociale voorzieningen voor oudere schrijvers en schrijversweduwen en stipendia. Bij een wetsvoorstel van 1967 wordt dit nog nader uitgewerkt. Een typische bijzonderheid is dat in Noorwegen boeken eerst 3 maanden na hun publikatie in openbare bibliotheken worden uitgeleend, met dien verstande dat de quarantaine periode op 1 januari vervalt voor alle boeken die het jaar tevoren zijn uitgegeven. Is dit een ongewenste blokkade of daarentegen een impliciete erkenning van de alsnog onbewezen stelling dat bibliotheken de verkoop negatief beïnvloeden? In Noorwegen verschijnt overigens 80 % van de uitgaven in de laatste maand van het jaar.

ZWEDEN

Bij een Decreet van 17 juni 1955 heeft ook Zweden het Deense voorbeeld gevolgd, zij het met enige varianten. De pot wordt niet automatisch gevormd door 5 % van de openbare aanschaf van boeken en wordt ook niet verdeeld in verhouding tot de exemplaren van Zweedse boeken in de bibliotheken aanwezig, maar de inning en afdracht geschiedt in verhouding tot de uitleenfrequentie van ieder boek.

Deze wordt vastgesteld aan de hand van steekproeven bij enige bibliotheken. Wanneer nu het aantal uitleningen op deze wijze is geschat, geeft de Staat 3 öre per uitlening aan het Schrijversfonds dat hiervan weer 2 öre aan de betreffende auteur doorgeeft, 1 öre blijft gereserveerd voor algemene culturele en sociale belangen van Zweedse auteurs.

De wettelijke bepalingen hebben overigens geen betrekking op particuliere leesbibliotheken, maar wel op wetenschappelijke bibliotheken, openbare bibliotheken en schoolbibliotheken.

De Zweede auteurs ontvingen over het jaar 1956 ongeveer f 500.000. In de auteurswet van 30 december 1960 wordt het uitleenrecht niet vermeld om hieronder vermelde redenen.

FINLAND

In 1961 kwam een nieuwe bibliotheekwet in Finland tot stand. Auteurs krijgen een vergoeding voor het gebruik van hun boeken door bibliotheken.

De staat keert 5 % van het bibliotheekbudget aan Finse auteurs en vertalers uit.

ENGELAND

In Engeland strandde in 1960 een poging ondernomen door een Lagerhuislid om tot een Public Lending Right Bill te komen, maar de discussies blijven ook daar voortgaan.

WEST-DUISSLAND

Op 9 september 1965 is hier een nieuwe auteurswet tot stand gekomen die per 1 januari 1966 in werking trad.

Deze wet kent de auteur een vergoeding toe, wanneer afzonderlijke exemplaren van zijn werk tegen vergoeding uitgeleend worden. Deze vergoeding heet Miet-Bücherei-Tantième. De Miet-Bücherei-Tantième is alleen verschuldigd door particuliere uitleenbibliotheken en niet door wetenschappelijke of openbare bibliotheken. Het uitleenrecht is hier in tegenstelling tot de Scandinavische landen en Finland in de auteurswet opgenomen.

In de Verenigde Staten, Australië en Nieuw Zeeland, tenslotte, zijn voorstellen voor een leenrecht ingediend.

CONCLUSIE

Aan de schrijvers komt zeker een vergoeding toe. Verschillende buitenlandse voorbeelden hebben ons laten zien dat een bevredigende regeling mogelijk is. Zelf voel ik het meest voor een regeling naar Noors model - een bijdrage à fonds perdu, gerelateerd aan de subsidie aan de openbare bibliotheken, te storten in een schrijvers-

fonds. Dit fonds moet dan uitmaken wie voor een vergoeding in aanmerking komt. Het lijkt mij niet wenselijk om zoals in Duitsland is geschied het uitleenrecht in de auteurswet op te nemen.

Doet men dit nl. wel dan kan men volgens de Berner Conventie inzake het auteursrecht geen onderscheid maken tussen eigen auteurs en auteurs uit andere landen. Zolang het uitleenrecht nog maar in enkele landen geregeld is kan men beter dit recht als een administratieve regeling construeren, die t.z.t. als de landen hier uniform over gaan denken ingetrokken kan worden en opgenomen in de auteurswet.

Uiteraard zou op het non-discriminatiegebod voor het uitleenrecht een uitzondering kunnen worden gemaakt door een wijziging van de Berner Conventie, maar dit is een langdurige aan gelegenheid.

Voorlopig zou ik de vergoeding alleen toegekend willen zien aan Nederlandse auteurs (en hun nabestaanden tot 50 jaar na de dood van de auteur) van oorspronkelijk in het Nederlands geschreven niet-wetenschappelijke werken.

De beperking tot schrijvers van niet-wetenschappelijke werken lijkt mij gewettigd omdat de financiële nood in deze kring groot is en bij het publiceren van wetenschappelijk werk financiële motieven niet in eerste instantie meespelen.

De voorgenomen toewijzing van een extra bedrag aan het bestaande Fonds voor de Letteren

voor 1971 kan de eerste stap zijn tot eliminatie van een door veel schrijvers als zodanig gevoeld onrecht.

Literatuur

Cohen Jehoram, H., Leeszegel, Bùchereitantième, Lending Rights, Ned. Jurist. Blad 1961, blz. 337 v.v.

Kelder, W.A., Het uitlenen van boeken en de vergoeding voor de auteurs, Bibliotheekleven 1962, blz. 37 v.v.

Tvetereas, Harald L., The autor's right and the rights of libraries. Bibliotheekleven 1964, blz. 25 e.v.

(uit: Intermediair, 17-4-1970)

ALSEEN ONZINDELIJKE MANKPOOT DOOR DE BEGROTING VAN CRM

of:
hoe wurgen wij de eigen literatuur ?

Als mensen onaangename of onwelgevallige vergelijkingen trekken, wordt ze graag verweeten dat hun vergelijkingen 'mank gaan' of zelfs 'onzinlijk' zijn. Vandaar bij voorbaat de kop boven dit artikel, waarin ik een beetje met vergelijkingen wil spelen naar aanleiding van Hoofdstuk XVI van de Rijksbegroting voor het Dienstjaar 1970, handelende over de uitgaven van het Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, kortweg het huishoudboekje van minister M.Klompé.

Boeiende lectuur, zo'n begroting. Je leest er bijvoorbeeld uit dat het Rijk dit jaar het bedrag van f 8.512.000,- gereserveerd heeft voor subsidies aan het beroepstoneel. Aangezien de gemeenten die een beroepstoneelgroep binnen hun grenzen hebben, daar nog een kleinigheid aan toevoegen, kan het toneel voor het seizoen 1969/1970 rekenen op ruim veertienmiljoen gulden.

Bij dat beroepstoneel zijn in ons land ongeveer 250 acteurs en actrices betrokken. Natuurlijk verdelen die niet samen de zo op het oog nogal vette pot. Die verhoudingsgewijs grote subsidie houdt een duidelijke, cultuurpolitieke keuze in: met dat bedrag wordt in feite het publiek gesubsidieerd.

Of dat publiek daar zo dankbaar voor is, blijft gezien de teruglopende belangstelling een niet eens erg open vraag.

In 1967 (over 1968 heeft het Centraal Bureau Statistiek nog geen cijfers beschikbaar) werd het beroepstoneel in Nederland bezocht door 1.778.000 mensen, althans zoveel plaatsen werden

er verkocht.

Een globale deelsom leert dat de overheid aldus op elke ingenomen schouwburgplaats in Nederland een subsidie van acht gulden neerlegt.

Het cultuurpolitieke standpunt is duidelijk: cultuur is een voor het publiek onbetaalbare zaak, dus 'koopt' de overheid culturele artikelen voor het publiek en stelt die onder de marktprijs beschikbaar.

Tenminste, dat geldt voor het artikel 'toneel'. Het geldt zelfs in meerdere mate voor het artikel 'opera', want tijdens de begrotingsdebatten in de Enschedese gemeenteraad heeft de fractievoorzitter van de PvdA becijferd dat de *gemeentelijke* subsidie aan het operagezelschap Forum in drie jaar tijd was opgelopen van 12 tot 54 gulden per bezoeker ! Maar hoe staat het met het cultuurartikel 'boek'? Als middel van cultuuroverdracht is het van oneindig groter belang dan de schouwburgplaats, want tegenover de 1.778.000 bezoekers aan het toneel in 1967 staat een omzet van f 78.000.000 aan boeken in de categorieën Schone Letteren, Kinderboeken en Pockets. Dat komt bij een gemiddelde prijs van f 6,- per verkocht exemplaar (de prijs ligt uiteraard hoger, maar de pockets brengen de zaak in wankel evenwicht) op een totaal van 13.000.000 verkochte exemplaren, hetgeen toch minstens het dubbele aantal *lezers* inhoudt (cijfers over 1968 van de Commissie Propaganda Nederlandse Boek). Die boeken worden verkocht aan lezers in alle sociale lagen van de bevolking, ook en

vooral aan scholieren-met-weinig zakgeld en jeugdloners, aan beursstudenten en laag-betaalde intellectuelen... Maar desondanks stijgt de boekprijs onrustbarend. De gemiddelde paperback zal in 1970 tussen de f 10,- en f 15,- gaan kosten en de prijsstijging zet zich verder door, aangezien de lonen van de nijvere handwerklieden die papier en boek maken, meestijgen met de indexcijfers. Zo wordt het cultuurartikel 'boek' voor steeds groter aantallen lezers onbetaalbaar en wat doet de overheid daaraan ? De overheid subsidieert ook de letterkunde. Ze doet dat door gelden te storten in het Fonds voor de Letteren, welke fonds daarvan stipendia, werkbeurzen en aanvullende honoraria aan schrijvers uitkeert.

Het lijkt er dus op of het Fonds (de overheid) hier de *schrijvers* subsidieert, maar gezien de cultuurpolitieke keuze t.a.v. toneel en opera mogen we aannemen dat ook hier in feite het *publiek* gesubsidieerd wordt. Met welk bedrag ? Het Fonds voor de Letteren figureert dit jaar op de begroting voor een bedrag van f 762.000,-. Maken we nu eens dezelfde deelsom als bij het toneel, dan zien we dat CRM voor elk verkocht boek een subsidie uittelt van *krap zes cent*.

Het mag dan een manke vergelijking zijn, maar wáárom in godsnaam krijgt een toneelbezoeker acht gulden toe, een operabezoeker zelfs vierenvijftig gulden en een lezer 6 cent?! Wanneer de overheid voor de *subsidie aan de lezer* dezelfde maatstaven zou aanhouden als

voor de *subsidie aan de toneelkijker*, zou de boekprijs gemakkelijk onder de tien gulden gefixeerd kunnen worden, waarmee per jaar 13.000.000 lezers (de gehele bevolking) gediend zouden zijn. Want waarin zijn die dertienmiljoen anders of slechter dan de (nog) eenmiljoenacht-honderdduizend theaterbezoekers?

We zijn nog niet aan het eind van de onzindelijke vergelijkingen. De dertienmiljoen verkochte boeken in 1968 waren verdeeld over 9355 titels. 7307 hiervan waren eerste drukken of herdrukken van oorspronkelijke Nederlandse werken, 2048 titels waren vertalingen. Het oorspronkelijke werk verhoudt zich dus tot de vertalingen als 3,5 : 1. Het beroepstoneel daarentegen

speelt voor 85 % vertalingen van buitenlandse stukken. Van de recette van het beroepstoneel in 1967 ad f 8.849.000,- werd ca 10 % aan auteursrechten afgedragen. Van deze f 884.900,- auteursrechten werd 85 % rechtstreeks doorbetaald aan buitenlandse toneelschrijvers, van het restant werd uiteraard nog eens 85 % uitgekeerd aan vertalers, zodat het beroepstoneel aan oorspronkelijke Nederlandse auteurs in totaal een honorarium van f 19.911,- afdroeg. Als we die bedragen nu eens vergelijken met de subsidiebedragen, dan blijkt dat 5,3 % van de subsidie aan het beroepstoneel rechtstreeks verdwijnt in de zakken van buitenlandse auteurs terwijl voor oorspronkelijk Nederlands werk uit het subsidiegeld door de

toneelgezelschappen 1,4 *promille* afgezonderd wordt.

Zonder voor een onvruchtbaar isolationisme in cultureel opzicht te willen pleiten, moet me toch wel van het hart dat het een absurde zaak is dat 5,3 % van de toneelsubsidie verdwijnt in de zakken van de heren Albee, Pinter, de erven Shaw, Roussin c.s.

Nog sterker: het beroepstoneel draagt uit de subsidie evenveel af aan buitenlandse auteurs, als de overheid via het Fonds voor de Letteren overheeft voor de eigen letterkunde.

Dat mag dan in elk geval het tegendeel van isolationisme zijn, het lijkt verdacht veel op culturele zelfmoord.

Nóg een klein, maar sprekend cijfer van de CRM-begroting.

Voor 1970 is een bedrag uitgetrokken voor de mime-kunst in Nederland. Bij die mime-kunst zijn in ons land 48 spelers betrokken, die er nog steeds niet voor hebben kunnen zorgen dat de mime als kunstvorm bij een redelijk publiek geaccepteerd wordt en die als spelers bij hun voorstellingen vaak in de méérderheid zijn. Natuurlijk mag er ook voor dergelijke groeperingen die nog bezig zijn hun bestaansrecht te bewijzen, best geld beschikbaar komen. Maar de f 526.000,- die de mime kreeg toegewezen, tegenover de f 762.000,- voor de gehele letterkunde, bewijst de supreme minachting waarmee letterkundigen in Den Haag beschouwd worden.

Behoeft dit artikel nog een conclusie ?

Nauwelijks dacht ik. Zo ja, dan deze: het wordt hoog tijd dat de Vereniging van Letterkundigen publieke en politieke steun krijgt bij haar pogingen de overheid te bewegen tot een realistischer en rechtvaardiger beschouwing van de letterkunde.

En let wel: het gaat niet om de letterkundigen, het gaat om de lezers !

Ernst van Altena

Naschrift: Nadat bovenstaand artikel in het voorjaarsnummer van 'Auteursrechtbelangen' gepubliceerd was, kwam er van betrokken zijden enige kritiek op het 'onwetenschappelijk' karakter. Zulks vooral omdat bij vergelijking van subsidiebedragen met bezoekersaantallen cijfers uit verschillende jaren zijn gebruikt. Uiteraard is dat onderdeel van de 'onzindelijkheid' van het gehele artikel. Maar in de praktijk blijkt dat de (toneel-) subsidie bedragen nog hoger zijn, dat het publieks-bezoek aan toneel in later jaren nog verder teruggelopen is en dat toepassing van de volledig correcte cijfers het betoog alleen nog maar krachtiger zal maken. Omdat een grotere precisie aldus niet aan de teneur van het stuk afdoet, maar praktisch moeilijk te bereiken zou zijn, heb ik van alle veranderingen afgezien.

E.v.A.

(uit: Auteursrechtbelangen, winter 1969).

SUBSIDIE VOOR BOEK KOST WELlicht EEN ATOOMDUIKBOOT

Cultuurpolitieke achtergronden
van de schrijversactie

Dagbladen, radio en televisie hebben het nieuws al verspreid: op 3 januari 1970 heeft de ledenvergadering van de Vereniging van Letterkundigen een actieprogramma aanvaard met de strekking dat met alle denkbare middelen gestreefd zal worden naar een verbetering van de sociale positie van de schrijver. Aangedrongen wordt o.m. op erkenning van het zgn. 'leenrecht' (vergoeding aan de auteur bij het uitlenen van zijn werk in bibliotheken), op verhoging van de subsidiepost voor het Fonds voor de Letteren (waaruit stipendia en werkbeurzen aan schrijvers verstrekt worden), op wijziging van de bestuursstructuur van datzelfde Fonds, op verankering in de nieuwe auteurswet van een vast minimumpercentage van 10 pct. voor royalties aan auteurs en op directe onderhandelingen met de uitgevers over fat oenlijke minimumvoorwaarden bij uitgave. In voorbereiding zijn bij de Vereniging van Letterkundigen daarnaast nog voorstellen om te komen tot een subsidie 'aan de lezer' en (in samenwerking met het Centrum voor Dramaturgie) tot een betere integratie van de Nederlandse toneelschrijver in het toekomstig toneelgebeuren. In de nieuwsvoorziening heeft het accent wat eenzijdig gelegen op de materiële eisen van de auteurs. Dat is niet zo verwonderlijk, want de schrijvers vormen in geldelijk opzicht een achtergebleven groep. Maar toch is het onjuist om te stellen, dat de Vereniging van Letterkundigen alleen een actie voert om de auteur binnen de bestaande

structuren zo goed mogelijk mee te laten profiteren van de welvaart, dat het dus louter om het 'geldelijk gewin' zou gaan.

De actie van de schrijvers past, hoewel gedeeltelijk met andere middelen gevoerd, wel degelijk in het totale actiepatroon dat zich op het ogenblik in de kunstwereld aftekent. Er is ontevredenheid met de huidige cultuurpolitiek.

De toestand van nu, daar is iedereen het tegenwoordig wel over eens, is het resultaat van een gemankeerde cultuurpolitiek in het verleden. Maar in sneltreinvaart begint nu ook het besef door te dringen dat van een *wezenlijke* cultuurpolitiek geen sprake kan zijn zolang geen wezenlijke veranderingen plaatsvinden in de structuur van de maatschappij als geheel. Een nieuwe cultuurpolitiek is niet meer dan een onderdeel van een gewijzigd politiek denken en als zodanig een vorm van sociaal denken. Dit klinkt langzamerhand als een gemeenplaats, maar daarom is het nog niet minder waar. Dat kunstenaars hier voor het eerst massaal toe bereid zijn, zij het wat aan de late kant, kan op hun credit geschreven worden; het feit dat ze wat laat zijn, komt ten dele voort uit hun diverse gefrustreerdheden, waaronder sociale en economische die hen in een isolement hebben gedrongen dat zij niet wensen. Maar isolement, gefrustreerdheid, teveel aandacht voor eigen specifieke problemen of/en in sommige gevallen een al te gemakkelijke inkapseling in het bestaande systeem .... het resultaat is (was) in alle

gevallen hetzelfde: een zekere inertie, lusteloosheid of berustende ongeïnteresseerdheid. Dat het kunstenaarsverzet nu in alle hevigheid losbarst, nu de kunstenaars er in het algemeen iets beter voorstaan, is veelzeggend: Annie Romein-Verschoor heeft er destijds naar aanleiding van de eerste Schrijversactie al op gewezen: het is een historisch feit dat men pas dan protesteert wanneer het dieptepunt achter de rug is en een lichte economische verbetering of een begin van vrijheid is ingetreden. De wensen die van kunstenaarszijde naar voren komen zijn dan ook drieledig:

- a. het opstellen en tenuitvoer brengen van een door een nieuw maatschappelijk denken geïnspireerde cultuurpolitiek, die
- b. hen in staat stelt volledig het werk te verrichten waartoe ze in staat zijn en dat ze (toevallig) beter kunnen dan de meeste andere mensen en die
- c. ook hun produkten begeleidt en maximaal integreert in de maatschappij. Vooral dit punt is nieuw en wordt door de kunstenaars zelf ervaren als hoogst belangrijk.

SCHRIJVER HEEFT TIJD

De eisen van de schrijvers die nu uit het actieprogramma naar voren springen, vallen voorname-lijk onder punt b. van bovenstaande stellingneming. Er zullen maar weinig lezers zijn die zich realiseren dat een schrijver in Nederland slechts bij hoge uitzondering in staat is 'om volledig het werk te ver-

richten waartoe hij in staat is'. Van oudsher is het schrijverschap in Nederland beschouwd als een nevenberoep, een wat zonderlinge maar ongevaarlijke hobby. Jonge dichters mochten zich op huurkamers illusies maken, later werden ze wel wijzer, kozen een baan en beperkten het schrijven tot de spaarzame avonduren. De dominee-schrijvers uit de vorige eeuw werden hoogleraar-schrijvers, advocaat-schrijvers, notaris-schrijvers of journalist-schrijvers, maar in wezen veranderde er weinig. Het mag dan ook wel een wonder heten dat de Nederlandse letterkunde tóch niet uitsluitend een knutsel-literatuur is gebleven. Maar wie zal zeggen hoeveel werkelijk talent er verloren is gegaan en nog steeds verloren gaat in de frustraties van het tegen de liefde in werken als journalist, copywriter, pulpvertaler of cultureel ambtenaar? Schrijven wordt in ons land niet of nauwelijks als een 'vak' gezien.

De huidige subsidiepolitiek van de overheid levert daartoe gemakkelijk het bewijs. De subsidiëring aan orkesten, balletgezelschappen, toneelgroepen en opera is in feite een loonsubsidiëring. Deze kunstbedrijven hebben kunstwerkers in dienst, die een maandsalaris ontvangen. De subsidies zijn erop gericht tenminste de totale salarispost te dekken, zodat de kunstwerkers geen lege loonzakjes zullen vinden.

Het bedrag evenwel dat de overheid overheeft voor het Fonds voor de Letteren (voor 1970 f 762.000,-) is bij lange na

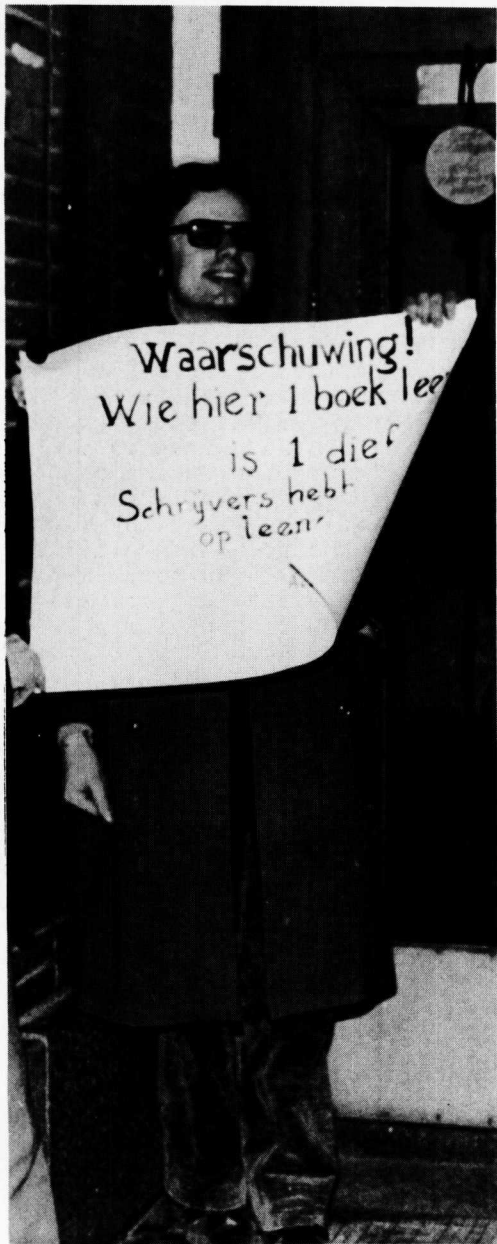
niet voldoende om de Nederlandse auteurs in gelijke mate volle loonzakjes te garanderen: de schrijver is geen kunstwerker maar een scharrelaar, die je een beetje moet helpen, meer niet.

Dat de schrijver zich aldus moet versnipperen tussen zijn werk-om-den-brode en zijn 'liefdewerk', heeft voor de cultuur allerlei kwalijke gevolgen. Om maar één sprekend voorbeeld te noemen: het schrijven van toneel is een zéér tijdsintensieve zaak, waartoe een auteur (zonder uitzicht op direct resultaat) nauw en veel zou moeten samenwerken met theatergroepen, regisseurs enz. De overigens niet altijd even oprechte klacht van onze toneelvoerders dat er geen behoorlijk toneel in Nederland geschreven wordt, zou best eens teruggevoerd kunnen worden op het probleem van de zich noodgedwongen versnipperende schrijver.

CULTUUR MOET GOEDKOOP ZIJN DUS GELD NODIG

J.C. Bloem zei het al: 'GELD is tijd'. Als dus de Nederlandse auteurs geld vragen, vragen ze niet zozeer centjes alswel tijd om datgene te doen waartoe ze geroepen zijn: het instandhouden van de eigen literatuur.

Een maatschappij die inziet dat het instandhouden en bevorderen van de eigen literatuur belangrijk is, dat zo'n literatuur niet alleen het taaleigen conserveert en ontwikkelt maar bovendien de lezer confronteert met eigen problematieken en een maximale identificatie mogelijk

maakt, zo'n maatschappij zou z'n schrijvers in staat moeten stellen de normale arbeidstijd te besteden aan studeren, nadenken, ontwerpen, verwerpen, mislukken en slagen. Kortom aan het moeizaam bedrijf dat we schrijven noemen. In zo'n situatie zouden de schrijvers dan vrije uren overhouden, die ze zeker mede zouden besteden aan het denken over en formuleren van een nieuwe cultuurpolitiek in een nieuwe maatschappij. Aldus zou het mes aan twee kanten snijden, mogelijk ook zouden sommigen meer dan tot nu toe bereid zijn kritisch of essayistisch werk te verrichten, waardoor de Nederlandse literaire kritiek uit het slop kan worden gehaald waarin zij sinds jaren verkeert.

Misschien nog belangrijker dan de 'materiële erkenning van het schrijversvák' is het in de aanhef van dit artikel al even genoemde plan betreffende een subsidie aan de *lezer* en aan het *boek*.

Uitgangspunt van elke wezenlijke cultuurpolitiek moet zijn dat de media van overdracht voor ieder lid van de maatschappij gemakkelijk bereikbaar moeten zijn. Op dit punt doet onze huidige overheid wel iets, maar niet genoeg. We hebben al gesteld dat de subsidie aan kunstbedrijven in feite een loonsubsidie is. Dat is de praktijk. De er achter liggende theorie is evenwel dat toneel, concert, ballet en opera voor de gemiddelde Nederlander niet betaalbaar zouden zijn als de overheid niet bijdroeg in de kosten. Het resultaat hiervan is dat het schouwburgbiljet voor

toneel ca. f 8,- en voor de opera zelfs ruim f 50,- goedkoper is dan het in vrije produktie had moeten zijn. De 'eenheid van cultuuroverdracht' die de schouwburgstoel vertegenwoordigt, wordt door de overheid gedeeltelijk uit het vrije spel der maatschappelijke krachten gelicht en dat is in een verantwoorde cultuurpolitiek een goed ding. Het mag echter bevreemding wekken dat diezelfde overheid een andere zéér belangrijke 'eenheid van cultuuroverdracht' vrijwel volledig overlaat aan datzelfde vrije spel der maatschappelijke krachten. Wij bedoelen uiteraard het boek.

HET BOEK WORDT TE DUUR

En juist dat boek is mede daardoor in een gevaarlijke, want cultuurbedreigende stroomversnelling terecht gekomen. Het boek wordt te duur. De gemiddelde prijs voor een paperback zal in 1970 al van f 10,- tot f 15,- bedragen. Een tendens in de richting van f 20,- tekent zich af en daarbij zal het zeker niet blijven, want elke verhoging in de prijs van de grondstoffen, elke loonstijging in de grafische industrie, wordt rechtstreeks doorberekend in de boekprijs. Een belangrijk deel van het huidige lezerspubliek is te vinden in minder kapitaalkrachtige kringen: jongeren, studenten, middelbare scholieren, intellectuelen met jonge gezinnen etc. In deze kringen zijn boekprijzen van f 15,- tot f 20,- een duidelijke rem op de aanschaf. De zo gewenste uitbreiding van de boekenmarkt in de lagere

sociale milieus wordt eveneens sterk geremd door deze prijsontwikkeling. Nu al blijven de uitgeversomzetten bij de prognoses achter.

De uitgeverij stelt zich tegen deze ontwikkeling maar zeer gedeeltelijk te weer. Noodgedwongen tracht ze door vergaande fusiering tot een zo rationeel mogelijke produktie te komen: de uitgeverij functioneert nu eenmaal binnen het bestaande, op het maken van winst gebaseerde marktmechanisme. Om de winst zeker te stellen concentreren de uitfusies ontstane uitgeversgiganten zich op boeken met een hoog rendement en de 'zekerheid' van een hoge oplage. Dergelijke uitgeversconcentraties stoten het minder verkoopbare boek (i.c. het literaire boek, poëzie, essays etc.) af en bevorderen zo het afglijden naar een vervlakkende amusements- en een eenheidscultuur.

Dat dit geen denkbeeldig gevaar is, wordt bewezen door de situatie in Amerika en Canada, waar de uitgeversfusies eerder begonnen zijn dan in ons land en de ons omringende landen. In een artikel n.a.v. het 25-jarig bestaan van de Bezige Bij wees Jan Rogier er o.m. op dat de vorming van grote uitgeversconcerns de kleine uitgevers (van oudsher de verdedigers van 'het moeilijke' boek) in moeilijkheden bracht: 'Zij werden door de grote opgekocht of verpauperden aan de rand van de boekenmarkt zonder mogelijkheden tot concurrentie met de groten. En het derde resultaat was dat boeken met een politieke culturele, levensbeschouwelijke of sociale inhoud, die afweek

van de gevestigde meningen of de gevestigde orde, vrijwel niet meer konden worden uitgegeven'.

Om al deze redenen moet een bewust gevoerde cultuurpolitiek voorzien in een subsidie die het cultuurproduct 'boek' losmaakt uit het vrije marktmechanisme en die het ter beschikking stelt tegen een prijs die voor niemand een bezwaar is. Onder boek wordt hier verstaan niet alleen het literaire werk, maar *alle* boeken, ook de wetenschappelijke en populair-wetenschappelijke, kinderboeken, vertalingen enz.

Een dergelijke subsidie zal veel geld vergen, waarvoor de tot nu toe bekende vergelijkingsstraaljager niet meer voldoende zal zijn. Misschien zal het de prijs van een atoomduikboot moeten worden maar democratie kost nu eenmaal geld en het goedkoop ter beschikking stellen van alle informatie en alle cultuurvoortbrengselen is van minstens zo groot belang als de aanschaf van een cultuurverdediger of -vernietiger. Van alle voorstellen die door de schrijvers gedaan zijn of zullen worden is dit waarschijnlijk het meest democratische.

De voorlopige commissie die zich met deze uiterst gecompliceerde materie heeft beziggehouden heeft nog geen kant en klare oplossingen gevonden en het is wenselijk dat het een of andere wetenschappelijke instituut, bijvoorbeeld de Boekmanstichting in samenwerking met andere specialisten, waaronder economen van het NVV, deze zaak in studie neemt. Dit betreft dan vooral het project tot subsidi-

ering van boek en lezer in het algemeen, dat zonder twijfel alleen op langere termijn gerealiseerd zal kunnen worden. Ondertussen zou de commissie een plan voor *korte termijn* willen voorstellen dat in de overgangstijd de *uitgave* van het moeilijk verkooptbare literaire werk garant stelt (poëzie, het moeilijker proza, belangrijke debuten en vertalingen). De situatie voor deze categorieën is nu al tamelijk urgent en zal het in de nabije toekomst nog meer worden. Met deze beperkte garantie-subsidie zou al iets gewonnen zijn. Het uiteindelijk streven blijft echter het goedkoop beschikbaar stellen van alle lectuur, of als we consequent willen zijn, van alle cultuurprodukten en cultuuractiviteiten.

Ernst van Altena
Sybren Polet

(uit: *De Nieuwe Linie*, 24-1-1970)

WAT IS HET FONDS VOOR DE LETTEREN ?

Het Fonds voor de Letteren werd, als resultaat van een in de winter van 1962 gevoerde actie van het actiecomité 'Schrijversprotest', in juli 1965 opgericht.

Het Fonds voor de Letteren is een stichting die zich tot doel stelt: 'het bevorderen van de Nederlandse Letteren, onder anderen door het behartigen van de belangen van het schrijverschap, door het verlenen van opdrachten, door het met een ideëel doel toekennen van stipendia en additionele honoraria en op alle andere wettige wijzen die voor dit doel bevorderlijk zijn'. (art.2 statuten).

De gelden worden praktisch geheel door de minister van CRM gefourneerd.

In de afgelopen jaren werden de volgende bedragen in het Fonds gestort:

1965	f 330.000
1966	f 400.000
1967	f 475.000
1968	f 525.000
1969	f 600.000
1970	f 762.000
1971	f 975.000

UITKERINGEN

Het Fonds voor de Letteren doet de volgende uitkeringen:

STIPENDIA, WERKBEURZEN, TOELAGEN

Deze uitkeringen moeten schrijvers in staat stellen zich voor langere of kortere tijd vrij te maken om zich aan hun literaire werk te kunnen wijden.

In de afgelopen jaren waren de hoogten van deze uitkeringen als volgt:

Het schrijversprotest

Schertsboeken voor Van Thiel

(Van onze parlementaire redacteur)

DEN HAAG, 11 maart. — De schrijvers, die protesteren tegen het feit, dat zij geen „uitleenvergoeding” krijgen, zijn gisteren tot in het parlement doorgedrongen. Een delegatie van schrijfsters en schrijvers onder leiding van Bert Schierbeek bood Kamervoorzitter mr. F. J. van Thiel 150 boeken „met een verrassing” aan.

stipendia

1965-66	f	6.000
1967	f	7.000
1968-69	f	8.000
1970	f	12.000

werkbeurzen

1967	f	4.000
1968-69	f	5.000
1970	f	6.000

toelagen

1965-67	f	2.000
1968-70	f	3.000

n.b. Auteurs met een inkomen uit een vaste betrekking van meer dan f 20.000,- komen niet voor een stipendium in aanmerking, omdat deze uitkering bedoeld is voor schrijvers die hun auteurschap 'full-time' wensen uit te oefenen.

ADDITIONELE HONORARIA OP BOEKWERKEN

Jaarlijks keert het Fondsbestuur aan een aantal ingezonden literaire boeken een z.g. additioneel honorarium uit, bedoeld als toeslag op de onvoldoende inkomsten die de auteur over het algemeen uit de verkoop van zijn werk van de uitgever ontvangt. Hieronder vallen behalve romans, gedichtenverhalen- en essay-bundels ook toneelstukken, radio- en t.v.-spelen, kinderboeken en sinds kort ook literaire vertalingen. De uitgekeerde bedragen variëren van f 500,- tot f 2.000,-. Herdrukken komen niet voor additionele honorering in aanmerking. De auteurs dienen een afschrift van hun contract in te sluiten. Alleen boeken waarvoor een deugdelijk contract werd gesloten komen in aanmerking. Dit om te voorkomen dat uitgevers hun royalties beneden een aanvaardbaar minimum zouden brengen. In 1970 werd hieraan f 175.000 gespenseerd. Tegelijkertijd werd besloten stipendiaten niet langer in aanmerking te laten komen voor een additioneel honorarium, een maatregel die het Fondsbestuur minder uit principiële overwegingen dan wel uit financiële nood genomen heeft.

ADDITIONELE HONORARIA OP TIJDSCHRIFTBIJDRAGEN

Een aantal literaire tijdschriften wordt in de gelegenheid gesteld een additioneel honorarium op literaire bijdragen aan te vragen. Deze bedragen worden door het Fonds direct aan de betrokken schrij-

Schrijvers- protest op de Dam

(Van een onzer verslaggevers)

AMSTERDAM — Onder het motto „Schrijvers hebben recht op leengeld — NU” heeft een veertigtal auteurs gistermiddag op de Dam een protestactie gehouden. Er werden enige honderden pamfletten uitgedeeld waarin de schrijvers hun grieven uiteen zetten: de boekhandel verdient vier maal zo-

vers uitgekeerd.

Van de uitgever van het tijdschrift wordt o.a. een redelijke honorering (pagina-prijs) verlangd.

Voor dit doel werd in 1970 f 75.000 uitgetrokken.

SUBSIDIE STICHTING SCHRIJVERS OP SCHOOL

De Stichting 'Schrijvers op School' organiseert lezingen op middelbare scholen door Nederlandse auteurs.

De auteurs ontvangen per gehouden lezing een aanvulling op hun honorarium. Voor dit doel werd in 1970 f 50.000 uitgetrokken.

OPDRACHTEN

Het Fonds kan een auteur een op-

dracht geven een bepaald project te realiseren of een aanvraag van een auteur honoreren. Normaal wordt hiervoor een bedrag ter beschikking gesteld van gelijke hoogte als een werkbeurs.

BELEID

Het bestuur van het Fonds voor de Letteren werd tot voor kort gevormd door vertegenwoordigers van de Raad voor de Kunst, de Vereniging van Letterkundigen, de Koninklijke Nederlandse Uitgeversbond en de Vereniging tot Bevordering van de Belangen des Boekhandels. Thans is de bestuurssamenstelling gewijzigd, in die zin dat de Vereniging van Letterkundigen over meer zetels in het bestuur beschikt, de vertegenwoordiging van uitgeverij en boekhandel vervallen is en er twee 'vrije' zetels gecreeërd zijn, die bezet kunnen worden door specialisten.

De voorzitter van het Fonds wordt door de Minister van CRM uit een voordracht van twee van de bestuursleden van het Fonds gekozen.

De secretaris-penningmeester van het Fonds wordt door de Minister van CRM benoemd.

De bestuursleden zitten, op enkele uitzonderingen na, vier jaar en zijn niet onmiddellijk herkiesbaar.

Het Fondsbestuur gaat bij haar uitkeringsbeleid uit van het hierboven geciteerde artikel 2 van de statuten. De administratieve werkzaamheden van het Fonds worden door ambtenaren van het Ministerie van CRM verricht.

OVER DE VRAAG WELKE SCHRIJVERS EEN UITKERING KRIJGEN, WELKE NIET EN WAAROM

Het Fonds voor de Letteren is een stichting die in 1965 werd opgericht ter financiering van literair werk door middel van stipendia, werkbeurzen, toelagen en additionele honoraria voor gepubliceerde boeken en tijdschriftartikelen. Het Fonds krijgt zijn geld voor meer dan 95 procent van het ministerie van CRM in de vorm van een jaarlijkse subsidie. Het was de bedoeling, dat naast het rijk ook provincies, gemeenten en particulieren aan het Fonds zouden bijdragen, maar daar is tot dusver niet veel van terecht gekomen. Een paar weken geleden heeft het Fondsbestuur de stipendia (f 12.000 per persoon), beurzen (f 6.000) en toelagen (f 3.000) voor 1970 toegevoegd. Daarbij is gebleken, tot verdriet en ergernis van de betrokken schrijvers en ook van het Fondsbestuur, dat veel aanvragen moesten worden afgewezen, hoewel de aanvragers naar financiële en artistieke maatstaven gemeten wel voor een uitkering in aanmerking kwamen.

Er waren dit jaar 230 aanvragen; 150 van die 230 schrijvers hadden volgens het Fondsbestuur een toewijzing verdiend, maar niet meer dan 103 hebben een briefje thuis gekregen, waarin stond dat hun verzoek was ingewilligd (waarbij dan nog een aantal genoeg moest nemen met een werkbeurs in plaats van het gevraagde stipendium, of een toelage i.p.v. een beurs).

De oorzaak is simpel: te weinig geld. Het Fondsbestuur had dit-

maal ongeveer 550.000 gulden voor dit doel te verdelen. Het is van oordeel, dat die post voor de begroting van 1971 verhoogd moet worden tot 1,4 miljoen gulden. Dat lijkt op het eerste gezicht misschien te veel gevraagd, maar als men het bedrag vergelijkt met de begrotingsposten voor andere kunsttakken, blijft het nog altijd aan de bescheiden kant. Die bescheidenheid is begrijpelijk, wanneer men rekening houdt met het verschil in karakter tussen soorten kunstuitingen. Aan de andere kant: als men eenmaal het principe accepteert, dat uitvoerende kunstenaars met hulp van overheidssubsidie van hun beroep moeten kunnen bestaan, is er geen reden dit principe te laten varen als het over scheppende kunstenaars gaat. In beide gevallen blijkt het vrije marktmechanisme de kunstenaars onvoldoende geld voor hun prestaties op te leveren, en in beide gevallen blijkt de gemeenschap als geheel er wel prijs op te stellen, dat de kunstmakers met hun werk doorgaan.

Het staatje dat hieronder is afgedrukt, laat zien hoe het in de eerste zes jaar van het Fonds met de uitkering van stipendia, beurzen, toelagen is gegaan. De aantallen van 1970 zijn lager

dan die van 1969, omdat de bedragen per persoon zijn verhoogd, bij de stipendia van 8.000 gulden tot 12.000, bij de werkbeurzen van 5.000 tot 6.000 en bij de toelagen van 2.000 tot 3.000 gulden.

Welke schrijvers krijgen een uitkering en welke niet? En, even belangrijk, wie zijn de mensen die dat voor het zeggen hebben?

Tot dusver maakt het Fondsbestuur alleen aantallen bekend, geen namen. Het Actiecomité 'Schrijversprotest' heeft deze week besloten er bij de Vereniging van Letterkundigen op aan te dringen, dat die op haar beurt Fondsbestuur en Minister zal vragen in het vervolg alle namen te publiceren, bijvoorbeeld in de Staatscourant, zowel van de aanvragers die een uitkering hebben gekregen als van de nieten. Dat geeft de buitenwereld gelegenheid zich een oordeel te vormen over het doen en laten van het Fondsbestuur.

De Volkskrant heeft deze week, vooruitlopend op de gevraagde nieuwe regeling, de namen van 16 mensen die een stipendium krijgen openbaar gemaakt, en die lijst, al valt er natuurlijk per individu over te twisten, geeft geen aanleiding

	aanvragen	stipendia	werkbeurzen	toelagen	totaal
1965	56	21	--	18	39
1966	101	13	--	21	34
1967	108	23	17	30	70
1968	117	25	25	45	95
1969	190	25	36	65	126
1970	230	18	28	57	103

om het Fondsbestuur te beschuldigen van vriendjespolitiek of idiotie (hoewel er slagen om de arm nodig zijn zolang niet bekend is wie allemaal nog meer een stipendium hebben aangevraagd en niet gekregen). De zestien zijn: Hans Andreus, H.C.ten Berge, J.Bernlef, C.Buddingh', Remco Campert, Marko Fondse, Chris van Geel, Jacques Hamelink, J.W.Holsbergen, Alfred Kossmann, Rudy Kousbroek, Harry Mulisch, Sybren Polet, Bert Schierbeek, Jacques Firmin Vogelaar en Beb Vuyk.

Wanneer men daarbij bedenkt, dat van de aanvragers -voorzoover zij het Fonds over hun inkomen hebben ingelicht- 52 procent in 1968 minder dan f 10.000 hadden verdiend en 36 procent tussen f 10.000 en f 20.000, is een uitkering van het Fonds moeilijk te beschouwen als overbodige luxe. Voor toelage of beurs zijn trouwens de andere inkomsten van de aanvrager niet doorslaggevend; het gaat er daarbij om de schrijver gelegenheid te geven zich een of meer maanden van zijn andere niet-literaire werk los te maken.

Het bestuur van het Fonds, dat over de aanvragen beslist, bestaat op het ogenblik uit drs J. J.Klant, voorzitter, J.Bernlef, prof.dr.L.Brummel, Hella Haasse, dr.J.Hulsker, A.Koens, Huub Oosterhuis, Jacoba van de Raai-Eggink, W.Schouten en prof.dr. Stuiveling. Om de paar jaar worden die bestuursleden door anderen vervangen, en opnieuw, al zou iedere schrijver en lezer wel een lijst weten te bedenken van subsidierechters, die beter met zijn eigen voorkeur overeenstemmen, zowel de grootte als

de gevarieerdheid van het gezelschap maken het aannemelijk dat de willekeur bij hun besluitvorming tot een minimum blijft beperkt. Het doet alleen een beetje vreemd aan, bij de bestaande geldschaarste, dat het bestuur een van zijn eigen leden een stipendium heeft toegekend. Aan de andere kant: wanneer schrijvers door hun bestuurslidmaatschap het recht op een uitkering zouden verspelen, welke auteur zou dan nog zin hebben in het ondankbare, tijdrovende, maar noodzakelijke werk van de Fondsbestuurder? En als men zegt: dat is een reden om schrijvers buiten het bestuur te houden, wie moeten er dan optreden als deskundigen, als mensen die nodig zijn voor de beoordeling van andermans literaire kwaliteiten? Niet-schrijvende lezers? Dat zou, lijkt mij, het beste zijn, maar waar vind je de lezers, die voldoende tijd hebben de vaderlandse literatuurproductie bij te houden en in wie de schrijvers voldoende vertrouwen hebben? Hun financiële belangen staan op het spel, en het is voor de hand liggend, dat zij zelf bij de geldverdeling betrokken willen worden. Welke kwaliteitscriteria moet een Fondsbestuur aanleggen? Dat is van oudsher een vraag waarover de meningen verschillen. Men kan de verantwoordelijkheid verleggen naar de uitgever, en zeggen, dat iemand zijn graad van schrijversbekwaamheid heeft gehaald, wanneer hij erin geslaagd is een uitgever te overreden een boek van hem uit te geven. Maar wat zegt dat? Het zal altijd een

kwestie blijven van persoonlijke voorkeuren, die zo goed en zo kwaad als het gaat met controleerbare argumenten worden gestaafd. Er valt in de kunst weinig te bewijzen. Dat is geen reden om literatuur te verheerlijken of te verdoemen, maar het maakt het wel lastig, wanneer men de beloning van schrijvers voor een deel wil baseren op de kwaliteit van wat zij maken, en niet alleen op het verloop van vraag en aanbod. Een gevolg van de huidige toestand, waarbij velen aanvragen en weinigen zijn uitverkoren, is dat degenen die een uitkering krijgen geneigd zijn die te beschouwen als een meevaller waar zij bij het indelen van hun werkzaamheden, en daarmee van hun inkomsten, niet vast op durven te rekenen. Ook dat is in sommige gevallen een nadeel, want daardoor is de auteur lang niet altijd meer in de gelegenheid het geld te besteden voor het doel waarvoor het is bestemd, namelijk voor het kopen van vrije schrijftijd. Alleen al om die onaangename consequentie te voorkomen, zou men moeten streven naar een systeem (met het daarvoor benodigde geld) waarbij twee regels vaststaan:

1) Wie eenmaal een stipendium heeft gekregen kan er op rekenen dat hem ook voor een volgend jaar een stipendium wordt toegerekend, tenzij in de tussentijd zijn andere vaste jaarlijkse inkomsten zoveel hoger zijn geworden, dat hij boven de door het Fonds gestelde limiet uitrijst. Wanneer de Fondsbestuurders er over denken iemand van de stipendiumlijst af te voeren, moeten zij hem tenminste

een jaar van te voren vertellen, dat die mogelijkheid bestaat.

2) Wie eenmaal van het Fonds een additioneel honorarium voor een boek heeft gekregen moet er op kunnen rekenen, dat een voldoende gemotiveerd verzoek om een toelage of werkbeurs wordt ingewilligd.

Die twee regels zouden een groot deel van de aanvragers maanden van onzekerheid besparen. De schrijvers, die tot een van de twee categorieën behoren kunnen dan op het moment dat zij de aanvraag indienen plannen maken voor het komende jaar, met de bijdrage van het Fonds als vast gegeven.

Met deze twee regels is het probleem van de kwaliteitscriteria natuurlijk niet opgelost. Dat zal altijd een struikelblok blijven bij het toekennen van kunstsubsidies. Maar, zoals de voorzitter van het Fonds laatst in een interview zei: al is het Fonds voor de Letteren geen panacee, het kan wel bijdragen tot verbetering van de bestaande toestand. Dat is voldoende rechtvaardiging zowel voor het Fonds als onvolmaakt functionerend instituut als voor het verzoek om subsidieverhoging.

K.L.Poll

(uit: *Het Algemeen Handelsblad*, 11-4-1970).

WAT MOET HET FONDS?

In de eerste plaats: meer geld. Het Actiecomité 'Schrijversprotest' becijferde voor 1971 een behoefte van ruim 2 miljoen gulden.

VERDELINGSBELEID

Over de verdeling van de gelden is binnen en buiten auteurskringen nogal veel te doen geweest. Het wordt door de meeste mensen steeds meer in twijfel getrokken of een verdeling op basis van een zo subjectieve maatstaf als 'literaire kwaliteit' mogelijk en wenselijk is. Zowel binnen als buiten het bestuur van het Fonds voor de Letteren wordt gezocht naar een methode waarbij *objectieve maatstaven* zouden kunnen worden gehanteerd.

Het Actiecomité 'Schrijversprotest', gesteund door de Vereniging van Letterkundigen, heeft voorgesteld aan iedere auteur die hiervoor in aanmerking wenst te komen een aanvulling op zijn inkomen te geven tot een redelijk bestaansniveau. Om de hoogte van dit bedrag te kunnen bepalen en dit plan aan de werkelijkheid te kunnen toetsen, heeft het comité zowel bij de Raad voor de Kunst als in eigen kringen erop aangedrongen hierover op korte termijn een onderzoek in te stellen.

VERBETERINGEN

Intussen zijn reeds een paar belangrijke verbeteringen tot stand gekomen: de hierboven beschreven veranderde bestuurssamenstelling geeft de auteurs meer inspraak op eigen

terrein. Dat neemt niet weg dat deze inspraak in samenspraak met de minister van CRM zal moeten geschieden, daar deze verantwoordelijk blijft voor de hoogte der jaarlijks aan het Fonds toegekende gelden. Het is duidelijk dat een besteding door het Fondsbestuur, die in strijd zou zijn met de Statuten, een voor de Minister onaanvaardbare situatie zou doen ontstaan.

Het Fonds heeft besloten een jaarlijks overzicht te publiceren van de uitgekeerde bedragen en de namen van de auteurs aan welke deze bedragen zijn uitgekeerd. Dit draagt bij tot een zo *groot mogelijke openbaarheid* van het beleid van het Fonds voor de Letteren.

Administratie

Teneinde een efficiëntere, meer

naar buiten gerichte werkwijze van het Fonds te bevorderen, heeft het Actiecomité 'Schrijversprotest' op een eigen secretariaat van het Fonds aangedrongen, temeer daar het Ministerie van CRM niet over een voldoende sterke personeelsbezetting beschikt om dit werk zonder bezwaar te kunnen vervullen.

Schrijversprotest

Witleen

RECHT

ons goed recht

Foto's:

- pag. 19.* 13 januari 1970: schrijvers op weg naar de openbare leeszaal aan de Keizersgracht in Amsterdam. Foto: Nico van der Stam.
- pag. 28.* Annie M.G.Schmidt tot Simon Carmiggelt: "En als je nu eens al die uitgeleende boekjes van jou achter elkaar zou leggen." Foto: Nico van der Stam.
- pag. 31.* Annie M.G.Schmidt in gesprek met auteur Heere Heerema. Foto: Nico van der Stam.
- pag. 33.* 11 maart 1970. Schrijvers protesteren op het Binnenhof na elk Kamerlid een dummy te hebben aangeboden v.l.n.r. Mischa de Vreede, Theun de Vries, Bert Schierbeek, Gertie Evenhuis, Heinz Polzer, Marga Minco. Foto: Stokvis.
- pag. 36.* Verzegelde bibliotheek. Foto: Eddy Posthuma de Boer.
- pag. 37.* Alles moet weg! Schrijvers halen de planken van de openbare leeszaal en bibliotheek aan de Keizersgracht te Amsterdam leeg. Foto: Eddy Posthuma de Boer.
- pag. 42.* Bert Schierbeek en Roel van Duyn. Foto: Nico van der Stam.
- pag. 45.* 9 maart 1970. Schrijvers op de Dam. Simon Vinkenoog steekt zijn vinger op. Foto: Nico van der Stam.
- pag. 46.* Lizzy Sara May en J. Bernlef. Foto: Nico van der Stam.
- pag. 51.* Haagse schrijvers verzegelen de bibliotheek. Foto: Cor Stutvoet.
- pag. 62.* Mischa de Vreede deelt pamfletten uit. Foto: Nico van der Stam.

Weggeboekt werd in oktober 1970 samengesteld door J. Bernlef en Bert Voeten. Het is een gezamenlijke uitgave van de Vereniging van Letterkundigen en het Actiecomité 'Schrijversprotest'. Het boekje werd geproduceerd op de off-set pers van de Nederlandse Federatie van Beroepsverenigingen van Kunstenaars. Omslag en typografische verzorging zijn van Kees Nieuwenhuijzen.

Foto-omslag: Eddy Posthuma de Boer

De dank van de samenstellers gaat uit naar allen die hun toestemming gaven tot overname van artikelen in deze uitgave.

20571

250

D